

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала: студентка 4-го курсу, 472-2 групи,
заочної форми навчання,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Ткач Анастасія Вікторівна _____

Керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів і
кредиту
Нікіфоров Петро Опанасович _____

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 13 від «29» травня 2023 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Ткач А.В. Банківське кредитування підприємств в Україні. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

У кваліфікаційній роботі розглянуто сутність та принципи банківського кредитування, наведена специфіка банківського кредитування саме підприємств реального сектору в Україні.

Здійснено аналіз існуючої практики банківського кредитування та оцінки ефективності такої діяльності на прикладі АТ КБ «ПриватБанк».

Наведено перспективні напрямки вдосконалення механізму банківського кредитування підприємств в Україні у тому числі через подальший розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки кредитних ризиків комерційних банків.

Ключові слова: кредит, підприємство, банківське кредитування, механізм банківського кредитування, кредитний договір, кредитний портфель, оцінка кредитоспроможності, кредитний ризик, інформаційно-аналітичне забезпечення.

SUMMARY

Tkach Anastasiia. Bank lending to enterprises in Ukraine. Manuscript. Thesis for a bachelor's degree in 072 "Finance, banking and insurance". Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

The qualification paper examines the essence and principles of bank lending, the specifics of bank lending to enterprises of the real sector in Ukraine are given.

An analysis of the existing practice of bank lending and an assessment of the effectiveness of such activity was carried out on the example of JSC CB "PrivatBank".

Prospective directions for improving the mechanism of bank lending to enterprises in Ukraine are given, including through the further development of information and analytical support for credit risk assessment of commercial banks.

Keywords: credit, enterprise, bank lending, bank lending mechanism, credit agreement, credit portfolio, creditworthiness assessment, credit risk, information and analytical support.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело. _____ **Ткач А.В.**

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	8
1.1. Сутність банківського кредитування як активних операцій банків.....	8
1.2. Принципи банківського кредитування та характеристика його складових.....	14
1.3. Специфіка здійснення процесу банківського кредитування підприємств в Україні.....	20
РОЗДІЛ 2. ДЮЧА ПРАКТИКА БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	30
2.1. Сучасний стан і тенденції розвитку банківського кредитування в Україні за 2018-2022 рр.....	30
2.2. Аналіз структури й якості кредитів, що надані підприємствам АТ КБ «ПриватБанк»	36
2.3. Оцінка ефективності кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк».....	45
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	49
3.1. Напрямки модернізації механізму банківського кредитування підприємств в Україні.....	49
3.2. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки кредитних ризиків АТ КБ «ПриватБанк»	55
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Банківське кредитування виступає рушійною силою розвитку пріоритетних галузей, фінансового забезпечення економічного зростання, збільшення конкурентоспроможності держави на глобальному рівні. Саме банківське кредитування бізнесу і населення сприяє відтворювальним процесам, формуванню нових суб'єктів господарювання та нових робочих місць, воно в цілому здійснює позитивний вплив на соціально-економічне становище країни. Банківське кредитування підприємств, зокрема, як важлива складова банківництва суттєво впливає на економіку на мікро- та макрорівнях, на банківську систему ряд галузей, та безумовно, сприяє формуванню платоспроможного попиту, зростанню кінцевого споживання, відтворенню якісної робочої сили як ключового чинника виробництва, зростанню добробуту населення та забезпечення високих соціальних стандартів.

Кризові явища в економіці України здійснюють негативний вплив на розвиток банківського кредитування підприємств, спричинивши різке зниження кредитоспроможності позичальників, падіння обсягів кредитування, суттєве погіршення якості кредитного портфеля, а це призвело до несприятливих наслідків як для банківської системи в цілому, так і для економіки загалом. Це підкреслює вразливість банківського кредитування підприємств в умовах мінливості зовнішнього середовища, недостатню захищеність від ризиків та, зрозуміло, дуалістичний характер його впливу на економіку держави. Саме тому, за умов, які сьогодні існують, виникає необхідність актуального дослідження теоретичних і практичних засад банківського кредитування підприємств, що дозволить виокремити напрямки, спрямовані на його відновлення.

Питанням розвитку та удосконалення банківського кредитування підприємств приділяють значну увагу такі вчені як С. Аржевітін, О. Дзюблук,

М. Диба, В. Зимовець, І. Івасів, О. Колодізєв, М. Крупка, В. Лагутін, А. Мороз, П. Нікіфоров, Л. Примостка, М. Савлук, Н. Циганова, Н. Шульга та інші.

Маючи на увазі значний доробок науковців у цій сфері, необхідно зауважити, що в сучасних умовах банківництва виникає потреба в подальшому науковому аналізі, зокрема ефективності банківського кредитування саме бізнесу, поліпшення технологій банківського кредитування, щоб удосконалювати управління економічними процесами та збільшувати позитивний вплив банківського кредитування на економіку.

Таким чином, актуальність, теоретична та практична значущість і необхідність аналізу даної проблематики в нових вітчизняних умовах обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету, завдання та логіко-структурну побудову.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є визначення теоретичних засад банківського кредитування підприємств та аналіз існуючої практики кредитування в сенсі удосконалення та забезпечення позитивного впливу на економіку шляхом вирішення комплексу завдань:

- розкрити сутність банківського кредитування як активних операцій банків;
- визначити принципи банківського кредитування та навести характеристика його складових;
- виокремити специфіку процесу банківського кредитування підприємств в Україні;
- дослідити сучасний стан і тенденції розвитку банківського кредитування в Україні за 2018-2022 рр.;
- навести характеристику структури та якості кредитів, що надані підприємством АТ КБ «ПриватБанк»;
- надати оцінку ефективності кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк»;
- виокремити інструменти модернізації механізму банківського кредитування підприємств в Україні;

- визначити напрямки удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки кредитних ризиків АТ КБ «ПриватБанк».

Об'єктом дослідження є процес здійснення банківського кредитування підприємств в Україні.

Предметом дослідження теоретичні підходи і практичні аспекти здійснення банківського кредитування підприємств в Україні та вдосконалення його розвитку.

Методи дослідження. При аналізі проблем банківського кредитування використовувались як загально-наукові, так і спеціальні методи дослідження, наприклад, методи аналізу і синтезу у визначенні сутності кредиту, тенденцій кредитування в Україні та специфіки здійснення процесу банківського кредитування підприємств; систематизація, ранжування та класифікація – щоб виокремити методи й інструменти банківського кредитування.

Інформаційну базу дослідження становили нормативні та законодавчі документи, які здійснюють регулювання банківського кредитування в Україні, статистична звітність Національного банку України, дані Міністерства Фінансів, Державної статистичної служби України, монографічні праці, наукові статті вітчизняних економістів у фахових економічних виданнях, матеріали міжнародних науково-практичних конференцій щодо банківського кредитування.

Характеристика структури роботи. У вступі кваліфікаційної роботи розкрита актуальність теми, встановлено мету і завдання, предмет та об'єкт, методи та інформаційну базу дослідження, а також подано структуру роботи. Перший розділ присвячено аналізу теоретичних засад банківського кредитування підприємств у сучасних умовах для чого визначено не лише сутність та принципи банківського кредитування, але й специфіку кредитування саме підприємств як юридичних осіб. У другому розділі проаналізовано діючу практику банківського кредитування підприємств в Україні на прикладі АТ КБ «ПриватБанк», для чого було досліджено сучасний стан і тенденції розвитку банківського кредитування в цілому в Україні,

здійснено аналіз структури й якості кредитів, які надані підприємствам АТ КБ «ПриватБанк» та надано оцінку ефективності кредитної діяльності досліджуваного банку. Третій розділ присвячено виявленню перспективних напрямків удосконалення механізму банківського кредитування підприємств в Україні, для чого було наведено інструменти модернізації механізму банківського кредитування підприємств в Україні та показано найбільш перспективні шляхи удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки кредитних ризиків комерційних банків.

Обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 68 сторінок. Робота містить 12 таблиць, 9 рисунків, 5 додатків. Список використаних джерел включає 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1. Сутність банківського кредитування як активних операцій банків

У сучасних умовах головну роль у стимулюванні економічного розвитку відіграє банківський кредит як визначальне джерело забезпечення необхідними грошовими ресурсами поточної господарської діяльності економічних суб'єктів незалежно від форм власності та сфер господарювання. Той факт, що кризові явища в економічній системі не додали фінансової стійкості вітчизняним підприємствам, а тому різко зменшилася кількість надійних позичальників (на фоні падіння прибутковості банківських операцій), все одно кредитні операції залишаються головними серед активних операцій комерційних банків, в яких генерується переважна більшість залучених банківськими установами ресурсів.

Сукупність кредитних відносин і фінансових інститутів, які організовують ці відносини, формують кредитну систему. Головною ланкою (ядром) кредитних відносин виступає саме банківська система, тобто сукупність усіх видів банків і банківських установ країни. Окремі банки, як і банківська система в цілому – це не звичайні економічні структури. Їх вплив на економічні процеси надто великий та в цілому універсальний. Не випадково сукупність банків іноді називають «кровоносною системою, яка пронизує все суспільне господарство», а гроші виступають «мовою ринку». Банківська діяльність є сьогодні комплексом посередницьких операцій на фінансовому ринку, здійснення яких дозволено законом, і тільки під особливим наглядом держави, спеціальним інститутам, які називаються банками [60].

Відповідно Закону України «Про банки і банківську діяльність» зазначено, що: «Банк – це юридична особа, яка має виняткове право на підставі

ліцензії НБУ проводити в сукупності такі операції: залучати грошові кошти фізичних та юридичних осіб на депозитні рахунки, розміщати названі кошти від свого імені на ринкових умовах і на власний ризик, відкривати й вести банківські рахунки як юридичних, так і фізичних осіб» [21].

Кредитно-банківську систему складають банки (які виступають ядром цієї системи) та небанківські фінансово-кредитні організації, що також здійснюють кредитні операції, які виникають у сфері мобілізації тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб та їх прибуткового розміщення. Кредитно-банківська система вважається найвагомим сегментом фінансової системи країни, до якої, крім кредитно-банківської, належать сфера публічних фінансів, фінанси окремих галузей народного господарства та підприємств, страхування, різні фонди як інститути громадянського суспільства тощо [23].

У сучасній економічній науці сутності категорії «кредит» приділяється багато уваги, хоча і вітчизняні, і зарубіжні фахівці не мають спільних поглядів щодо усвідомлення й трактування цієї достатньо складної економічної категорії. Підкреслимо, що більшість фахівців акцентують увагу на тому, що: «Кредит – це позика у грошовій або натуральній формі, яка надається однією особою іншим на умовах повернення, строковості та зі сплатою відсотків за користування» [4; 10; 34; 55]. В Економічному словнику це поняття подається як: «Позичка на певний строк у грошовій або товарній формі з умовою повернення, як правило, з оплатою процента» [42]. У Банківській енциклопедії кредит презентується як: «...економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, звичайно, із сплатою відсотка....» [32].

В деяких наукових працях достатньо часто виокремлюються авторські спроби окремих вчених наводити визначення кредиту через різні форми суспільних відносин, трактувати поняття «кредит» як економічну категорію, як фінансову послугу, як економічні відносини, як рух вартості (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Систематизація теоретичних підходів до визначення
категорії «кредит»

Автор	Сутність терміну
Кредит як вид суспільних відносин	
М.І. Савлук [55]	Кредит – це економічні відносини, які виникають між різними суб'єктами у зв'язку із передаванням один одному в тимчасове користування вільних грошових коштів на основі зворотності, платності й добровільності
А.В. Демківський [15]	Кредит – це такі відносини, які виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних грошових коштів
Кредит як економічна категорія	
В.Д. Лагутін [34]	Кредит виступає формою руху позикового капіталу, а останній виражає економічні відносини між кредитором та позичальником, які виникають в момент одержання позики, користування нею та її повернення
Ю. Потійко [51]	Кредит – це економічна категорія, яка пояснює генерування тимчасово вільних грошових коштів бюджету, централізованих державних позабюджетних фондів, господарюючих суб'єктів і населення для майбутньої їх видачі позичальникам на умовах повернення, строковості, платності, реального забезпечення і цільового використання
Кредит як економічні відносини	
О.Є. Гудзь [13]	Кредит – це економічні відносини, пов'язані з акумуляцією тимчасово вільних фінансових ресурсів, використанням їх на умовах повернення і платності під час взаємовідносин, які виникають між кредитором та позичальником
О. П. Орлюк [61]	Кредит – це економічні відносини між підприємствами, населенням, державою з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення, строковості та платності
Б.С. Івасів [10]	Кредит – це економічні відносини між суб'єктами ринку на предмет перерозподілу вартості на засадах поверненості, платності та строковості
Кредит як фінансова послуга	
Н.І. Версаль [4]	Кредит – це отримання грошових коштів чи товарів (робіт, послуг) на засадах подальшого повернення цих коштів або сплати наданих товарів (робіт, послуг) у визначений строк, включаючи сплату процентів за їх використання
М.Я. Дем'яненко [17]	Кредит – це інструмент передачі у тимчасове користування фінансових ресурсів у грошовій або грошово-натуральній формі на умовах платності, строковості, повернення
Кредит як рух вартості	
Н.І. Валенцева [1]	Кредит – це відносини між кредитором та позичальником, що показують зворотній рух вартості, який виражається в єдності всіх різноманітних та суперечливих форм прояву цих відносин
Б.П. Луців [12]	Кредит – це економічні відносини з приводу перерозподілу суб'єктами ринку вартості на засадах платності, повернення та строковості

Отже, після розгляду різних трактувань кредиту, можна говорити про неоднозначне визначення цього поняття в сучасній фаховій літературі. Водночас, нам видається, що кредит необхідно розглядати скоріше як систему організаційно-економічних відносин на практиці між кредитором та позичальником, які юридично закріплені в кредитному договорі, і це саме відносини з приводу надання коштів у тимчасове користування на умовах цільового використання, платності, строковості, забезпеченості й повернення. Таким чином, розглянувши теоретичне розуміння кредиту, узагальнено подано концептуальне бачення кредиту як економічної категорії (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Сутність кредиту як економічної категорії [12]

Розподіл кредиту за видами та формами є дуже широким, при цьому кожен з видів кредиту визначається спільною сутнісною основою. Найпоширенішим різновидом кредиту виступає банківський кредит. Водночас, з приводу визначення його сутності в спеціальній літературі також ведуться дискусії. Багато фахівців ототожнюють банківський кредит з тими цінностями, що передаються від кредитора до позичальника або з наданням цих цінностей. Наприклад, І. А. Бланк під банківським кредитом має на увазі: «...грошові кошти, які надаються банком у позику клієнту для цільового використання на встановлений термін за відповідну плату» [33]. У. В. Владичин банківський кредит трактує як: «...суму тимчасово вільних грошових коштів банку, яку він надає чи зобов'язується надати позичальнику у користування на умовах належного забезпечення, повернення у визначений строк, оплати та цільового характеру» [5]. Наведені автори наголошують на принципах цільового використання, платності, строковості, забезпечення, вони ототожнюють кредит з грошовими коштами, а власне самі відносини між банком-кредитором і позичальником не беруться до уваги.

Окремі фахівці банківський кредит розглядають як:

- форму фінансового кредиту, який банківська установа надає своєму позичальнику на визначений термін на умовах повернення й платності [32];
- форму кредиту, за якою грошові ресурси надаються в позику банками [34];
- основну форму боргових відносин між банком, що є кредитором і клієнтами-позичальниками [17].

Тобто, по суті, можемо зробити висновки, що всі автори роблять акцент на тому, що кредитором виступає саме банк.

У спеціальній літературі та в законодавчій базі України можна знайти ще одне трактування, яке свідчить що: «Банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошових коштів, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження

строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» [21; 23; 29; 30]. Тобто банківський кредит тут розуміється звужено, поза межами знаходяться відносини банку з позичальником після надання останньому вартості, а саме позики у грошовій формі.

Таким чином, на основі вищенаведеного можна зробити висновок, що банківське кредитування виступає як послуга, що надається у процесі економічних комунікацій на ринку, і яка виникає якщо існують кредитори-посередники (банки), які мають позикові ресурси (тимчасово вільні кошти клієнтів) та застосовують ці кошти для надання додаткових позик іншим своїм клієнтам та позичальникам (підприємства, держава, фізичні особи), які формують з банком кредитні договори та приймають зобов'язання сплачувати визначену плату у вигляді відсотків, а також державний регулятор кредитного ринку (Центробанк). Відмітимо, що необхідною складовою банківського кредитування виступає комплекс ресурсного, законодавчого, інституційного й інформаційного забезпечення. Складові елементи механізму банківського кредитування підприємств в Україні наведено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Механізм банківського кредитування підприємств в Україні [47]

Кредитні операції реалізуються банківськими установами згідно з наявними кредитними ресурсами. Основними джерелами формування кредитних ресурсів банків виступають: власні кошти банків, залучені на депозити кошти від клієнтів, стабільні залишки на поточних рахунках клієнтів, міжбанківські кошти та позики, отримані в результаті операцій банків з цінними паперами.

Дві головні фігури банківського кредитування – це кредитор і позичальник. Так, кредитор виступає суб'єктом грошового ринку, що функціонує у сфері позикових відносин, отже надає в тимчасове користування на принципах платності і повернення грошові кошти іншому суб'єкту підприємницької діяльності або домогосподарству. Позичальник – це суб'єкт фінансового ринку, який функціонує у сфері кредитних відносин (суб'єкт підприємницької діяльності або індивід) та який отримує грошові ресурси на певний термін користування та з умовою повернення, платності й строковості (кредити). Як правило, у кредитному механізмі позичальниками є держава, суб'єкти бізнесу та фізичні особи, а кредиторами виступають банківські установи (якщо мається на увазі банківський кредит) [65].

Об'єктами банківського кредитування виступають кредитні послуги, які надаються банківською установою позичальникам (підприємствам і домогосподарствам). Кредитна послуга – це по суті оплачена фінансова діяльність, що базується на залученні однією стороною договору активів (фінансових або матеріальних) та передачу активів або надання права грошової вимоги третій стороні на таких умовах, які реалізують інтереси (матеріальні та фінансові) всіх учасників кредитного договору [11].

В Україні структурою, яка регулює механізм банківського кредитування виступає Національний банк України, який як Центробанк свою діяльність здійснює керуючись такими законодавчими актами як Конституція України, профільні закони України «Про Національний банк України», «Про банки та банківську діяльність» тощо.

Визначальними напрямками сучасного розвитку банківського кредитування має бути його модернізація. В рамках такої модернізації кредитної діяльності банківських установ бажано створювати умови для більш вільного доступу підприємств до кредитних ресурсів, застосування сучасних цифрових банківських та інформаційних технологій, для спрощення та збільшення інструментів кредитування підприємств та для запобігання залучення кредитних організацій в протиправну діяльність.

1.2. Принципи банківського кредитування та характеристика його складових

Банківське кредитування підприємств ґрунтується на дотриманні ряду визначальних принципів. До таких основних принципів кредитування, як правило, відносять: принципи строковості, поверненості, платності. Залежно від умов кредитування до їхнього числа також включають принципи диференційованості, забезпеченості, цільового використання тощо. (рис. 1.3). При цьому різні по характеристикам економічні системи дають різну пріоритетність принципів кредитування, хоча це скоріше залежить від форми власності.

Рис. 1.3. Принципи банківського кредитування

Джерело: розроблено авторкою із використанням джерела [35]

У сучасних умовах, коли домінуючою є приватна форма власності найбільш важливим та пріоритетним виступає принцип платності кредиту, який означає, що юридична особа-позичальник повинна внести до банку окрему плату за отримані як кредит (позичені) у нього для власних потреб грошові кошти. Практичне виконання цього принципу відбувається за допомогою механізму, яким є банківський відсоток. Ставка банківського відсотка є нічим іншим як «ціна» кредиту. Платність (ціна) позики прямо впливає на комерційний розрахунок підприємців, стимулює їх до зростання власних коштів і раціонального використання залучених та позичених коштів. Для банку платність кредиту забезпечує покриття його витрат по сплаті депозитних відсотків і видатків на утримання власного апарату, а також одержання прибутків, щоб збільшити ресурсну базу кредитування і використання на інші власні потреби [64].

Головні фактори, які сьогодні комерційні банки враховують при встановленні плати за кредит, є, наприклад, такі:

- облікова ставка Центрального банку;
- середня відсоткова ставка на міжбанківському ринку, тобто за коштами, які купуються на певний термін в інших комерційних банках, щоб здійснювати активні операції даною банківською установою;
- середня відсоткова ставка, яку сплачує банк по депозитам;
- міра ризику, який несе банк в залежності від терміну, на який надається позика, від виду позики та від забезпечення;
- структура кредитних ресурсів банку, адже чим вищою є частка залучених коштів, тим дорожчим є сам кредит;
- попит на позикові ресурси (чим менший попит, тим дешевшим буде кредит);
- стабільність грошового обігу в державі, адже чим вищі темпи інфляції, то, безумовно, дорожчим буде відсоток за кредит, по-іншому, у банку зростає ступінь ризику втрати своїх коштів через знецінення грошей) [6].

Поверненість – це той параметр, який відрізняє кредит як економічну категорію від інших категорій товарно-грошових відносин. Поверненість є особливою рисою кредиту, його атрибутом, оскільки позика має бути повернена позичальником банкові. Установи банків можуть відстрочувати у часі повернення позички, призначаючи за це додаткову плату. Саме цей принцип є визначальним у системі банківського кредитування, так як він базується власне на суті кредитних відносин, бо в разі неповернення позички, втрачається економічний сенс кредиту.

Строковість кредитування – це скоріше форма досягнення поверненості кредиту. Цей принцип свідчить, що позика має бути не просто повернена, а й повернена у чітко визначений термін, тобто в ньому міститься конкретно виражений чинник часу. Термін повернення кредиту виступає граничним інтервалом часу, протягом якого позикові кошти є в розпорядженні позичальника та служить кордоном, за межами якого кількісні зміни в часі перетворюються в якісні: якщо зростає термін користування позикою, то викривлюється сутність кредиту, а це має негативний вплив на стан грошового обігу в цілому в країні [8].

Принцип цільового характеру використання позики передбачає вкладення кредитних коштів на чітко визначені конкретні цілі, зафіксовані у кредитному договорі. Позичальник не повинен витратити позику на інші цілі. Цільовий характер кредитування означає спрямованість коштів на певний господарський об'єкт. Банк має обов'язково виокремлювати об'єкти кредитування, в першу чергу ті з них, які пов'язані або з основною виробничою діяльністю, або з капітальними вкладеннями.

Принцип забезпеченості позики означає наявність у позичальників юридично оформлених зобов'язань щодо кредиту, які є гарантіями своєчасного повернення позики, – це зобов'язання щодо застави, угоди-поруки, угоди-гарантії, угоди зі страхування відповідальності за неповернення позики. Наявність зобов'язань за банківськими кредитами в одній або

одночасно в кількох формах передбачається обома сторонами кредитної угоди в тексті договору [9].

Диференційованість кредитування наголошує, що банківські установи не повинні однозначно підходити до проблем надання позики всім своїм клієнтам, які хочуть отримати кредит. Кредит, бажано надавати саме тим претендентам, які можуть своєчасно його повернути. Тому диференційований підхід до клієнтів повинен здійснюватися на основі показників кредитоспроможності, здатності позичальника отримати щоб погасити борг в ході поточної виробничої, інвестиційної та інших видів діяльності, достатності власного капіталу, тобто показників, які адекватно відбивають спроможність позичальника до повернення позики в обумовлені договором строки. Ці та інші параметри стану потенційних позичальників оцінюють, зокрема, за допомогою аналізу їх балансу та іншої фінансової звітності, а також забезпеченості власними грошовими ресурсами, рівнем рентабельності відповідних проєктів на поточний момент і в перспективі [35].

Проблематика специфічних принципів банківського кредитування підприємств сьогодні вважається малодослідженою. Водночас, підкреслимо, наприклад, що В. Чубай і О. Тесак виокремили саме принципи фінансових відносин банків та підприємств. Серед них:

- принцип фінансової автономії, який означає, що підприємство не повинне втратити свою фінансову незалежність у результаті кредитування;
- принцип ефективності, який свідчить, що підприємство має використовувати фінансові ресурси банку, прогнозуючи та враховуючи можливі зміни як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищах;
- принцип комплексності, котрий означає найбільш раціональний підбір джерел фінансування задля повного задоволення потреб підприємства;
- принцип рентабельності, який означає, що отримані фінансові ресурси повинні використовуватися найбільш рентабельно;

- принцип балансу, який означає, що отримання фінансових ресурсів має бути чітко скоординоване з їхніми витратами;
- принцип пріоритетності, який наголошує на окресленні пріоритетних напрямів для залучення й освоєння грошових коштів;
- принцип резервування, який означає, що підприємство повинно формувати резерви на випадок незапланованих фінансових втрат;
- принцип безпеки, який свідчить про збалансований вибір способу чи місця зберігання фінансових ресурсів;
- принцип гарантування – він означає здатність банківської установи гарантувати дотримання визначених умов домовленості по наданню фінансових ресурсів [67].

При цьому, якщо звести відносини банків і підприємств у площину фінансово-кредитних та зрозуміти особливості діяльності підприємств, можна виокремити специфічні принципи банківського кредитування, а саме:

- принцип однакових можливостей;
- принцип автономності;
- принцип дотримання банківської етики.

Так, принцип автономності наголошує на певному відособленні інтересів банку та підприємства. Витоки цього принципу можна побачити в історичній ретроспективі співпраці банків і підприємств та розумінні того, чи повинне підприємство розглядати банк як елемент своєї імперії, або навпаки. В деяких країнах, зокрема в Японії, Німеччині банки мають у власності довгострокові пакети акцій підприємств, і саме тому банки прямо мають вплив на розвиток і діяльність такого підприємства через призначення в раду акціонерів своїх представників [69].

Спроможності контролю банків над підприємствами, або навпаки, залишаються предметом дискусій і серед науковців, і серед практиків. Особливим актуальним питанням стає можливих привілеїв кредитування таких підприємств.

Як підкреслює Б. Шуль: «Можливість виникнення множинного конфлікту інтересів, коли банк є власником компанії, якій надає кредит, або на цінні папери якої здійснює андерайтинг, підіймають питання, які мають давню історію» [70]. Подібні ситуації, як правило, призводять до конфлікту інтересів із вкладниками банку, зростають ризики, а це негативно впливає на ділову репутацію самого банку та може виступати джерелом системного ризику для банківського сектору.

У фаховій літературі для подібних банків існує спеціальний термін – «кептивний банк», під яким розуміють специфічну кредитно-фінансову компанію, яка створюється фінансово-промисловою групою або окремими фізичними особами для обслуговування власних фінансових інтересів [27].

З принципу автономності, по суті природно має впливати принцип однакових можливостей. Це принцип наголошує на забезпеченні рівних умов зі сторони банків як кредиторів для різних підприємницьких структур як позичальників у питаннях отримання позик у випадку якщо їхній фінансовий стан і ділова репутація відповідають внутрішнім стандартам банку, і при цьому не існує конфлікту з іншими нормативами кредитної політики банку.

Принципи дотримання банківської етики йде від потреби усвідомлення сучасними банками тих наслідків для суспільства у майбутньому, які виникають, наприклад, в разі фінансування витрат промислових підприємств без екологічної політики і т.д. При цьому постає зрозуміла проблема на шляху до його дотримання – дилема переважання етичних принципів над отриманням більшого прибутку. Безумовно, вирішення такої дилеми є питанням часу і багато в чому залежить від втручання інститутів державного регулювання [35].

Таким чином, природа цих принципів, на нашу думку, витікає з історії розвитку ринкових взаємовідносин банківського і промислового капіталів, а також і з особливих ознак підприємств.

1.3. Специфіка здійснення процесу банківського кредитування підприємств в Україні

Кредитування – це головний вид активних операцій банків, тому чітке усвідомлення сутності кредитного процесу та принципів його організації, вмiле їх застосування на практиці, має визначальне значення для ефективної роботи банку. Виокремлення та розгляд такого цілісного явища, як «кредитний процес», дає змогу комплексно дослідити всі складові та етапи механізму банківського кредитування, виявити специфічні особливості кредитування підприємств. Кредитний процес – це динаміка банківського кредиту як послідовний перебіг його організаційних етапів. Під час кредитного процесу відбувається послідовна зміна етапів механізму банківського кредиту для підприємств [38].

Ефективність надання позик комерційним банком безпосередньо залежить від того, наскільки якісно побудовано структуру процесу банківського кредитування, наскільки чітко сформовані завдання основних етапів цього процесу та функції банківського персоналу, які несуть відповідальність за проведення кредитних операцій. Ключовими етапами кредитного процесу виступають:

- комплексне дослідження та попередній відбір заявок підприємств на одержання кредиту;
- аналіз конкурентоспроможності підприємства та оцінка його фінансового стану;
- прийняття кінцевого рішення про можливість, обсяги, умови та форми надання позики;
- визначення умов забезпечення кредиту, ринкових характеристик предмету застави;
- надання на підставі кредитного договору позики у грошовій формі;
- повернення кредиту з відсотками та завершення кредитної операції;
- моніторинг та контроль якості виданих позик (рис.1.4).

Рис. 1.4. Основні етапи банківського кредитування юридичних осіб

Джерело: складено авторкою із використанням джерела [47]

Перша стадія технології кредитного процесу включає комплексне дослідження та попередній відбір заявок підприємств на одержання кредиту. Для відбору проводиться чітко обґрунтована експертиза доцільності надання кредиту. Ключове завдання кредитних працівників комерційного банку на

цьому етапі – відібрати необхідну та найповнішу інформацію про потенціального клієнта. Структура пакета документів суб'єкта господарювання та її аналіз подані в додатку А.

Таким чином, щоб отримати кредит позичальник-підприємство, згідно нормативних правил, звертається в банк із заявою, де зазначає цільове призначення кредиту, його суму, термін користування включно з конкретними термінами погашення, форми та параметри забезпечення позики, а також додає характеристику проєкту, який кредитується та обрахування економічної ефективності від його втілення. Разом із заявкою на позику підприємство для розгляду надсилає в банківську установу пакет наступних документів:

- документи, які засвідчують право підприємства на отримання позики: засвідчені нотаріально копії установчих документів (статутів, реєстраційних посвідчень, положень, свідоцтв чи патентів); документи, що засвідчують право власності на земельну ділянку, право оренди та інші документи, які засвідчують правомочність підприємства щодо отримання позики; в разі коли позичальника обслуговує інша банківська установа, то це підприємство зобов'язане подати також картку зі зразками підписів керуючого та головного бухгалтера; довідку про кредитну заборгованість та виписку про наявність грошових коштів на рахунку;
- техніко-економічне обґрунтування проєкту, який кредитується: копії контрактів, угод, договорів, включно з договорами оренди приміщень, обладнання та інші документи, які стосуються цього проєкту, з обчисленнями очікуваних надходжень від збуту продукції, які планується використати на погашення позики, а також розрахунки прибутку й рентабельності проєкту, який кредитується;
- документи для оцінки фінансового стану та кредитоспроможності підприємства-позичальника: бухгалтерські та статистичні звіти, у тому числі звіти про фінансові результати роботи та звіти про стан майна компанії, бізнес-плани, податкові декларації, а також висновки

аудиторських структур щодо фінансового стану підприємства. Банк також має право вимагати здійснення експертизи проєктів щодо будівництва, реконструкції й технічного вдосконалення об'єктів, які планується здійснити за допомогою кредитів банку з метою недопущення вкладень в об'єкти, які не відповідають санітарно-гігієнічним, екологічним та іншим нормам, що визначаються законодавством України;

- форми зобов'язань по забезпеченню кредиту: договір про заставу, довідка-перелік (опис) майна, яке подається підприємством як застava, документи, які фіксують право власності позичальника на це майно у випадку заставної форми забезпечення позики, а також гарантійний лист, страхове свідоцтво, договір поручництва [2].

При потребі банк може вимагати від позичальника перелік інших документів стосовно прогностного забезпечення, своєчасного та повного повернення позики. Для підприємств, які підтримують постійні кредитні зв'язки з банком та мають бездоганну репутацію, перелік документів, необхідних для оформлення позики, може бути суттєво скорочений банком.

Друга стадія кредитного процесу – це етап, коли банк визначає кредитоспроможність та фінансовий стан підприємства. Кредитні фахівці банку мають оцінити, якою мірою потенційний позичальник здатний і повністю, і в необхідний термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Чим точніше банк спроможний оцінити кредитоспроможність підприємства, тим ширші можливості банку для зменшення кредитного ризику. Як правило, механізм оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників-підприємств сьогодні формується з двох ключових етапів:

- 1) аналіз фінансового стану підприємства;
- 2) аналіз якісних показників діяльності підприємства.

Перший етап – це розрахунки та оцінка показників фінансової діяльності підприємства на основі вивчення його фінансової звітності в розрізі таких складових, як платоспроможність, фінансова стійкість, прибутковість, ділова

активність. Щоб оцінити фінансовий стан позичальника-підприємства банк має брати до уваги наступні економічні показники його діяльності:

- фінансова стійкість (коефіцієнти маневреності власних ресурсів, співвідношення залучених і власних коштів);
- платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності);
- обсяг реалізації; обороти за рахунками як співвідношення надходжень на рахунки позичальника та суми позики.

Важлива також кредитна історія, наявність рахунків в інших комерційних банках; відсутність картотеки неплатежів; склад і динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості; собівартість виробленої продукції (у динаміці); прибутковість (у динаміці) [2].

Суттєво важливим доповненням процедури оцінки фінансового стану потенційного позичальника є саме другий етап визначення кредитоспроможності – це аналіз якісних показників діяльності підприємства, головними складовими якого є вивчення історії підприємства, ефективність менеджменту підприємства, ринкова позиція підприємства та міра його залежності від циклічних та структурних змін в економіці та відповідній галузі, наявність застави, гарантій, поручительств. При цьому зауважимо, що аналіз історії позичальника дає змогу зробити висновок щодо тенденції розвитку на підставі оцінки попередніх стосунків підприємства з банком та історії погашення його кредитної заборгованості у минулому. Суттєво важливим моментом є період існування підприємства, як свідчить практика, найбільш критичними є перші три роки активної діяльності.

Наступним етапом банківського кредитування є підготовка та укладання кредитної угоди, в якій банк і підприємство визначають структурні складові майбутньої позикової операції: вид позики, її суму й термін, відсоткову ставку, способи видачі та погашення, заставу тощо. Значною проблемою для банку при цьому є визначення ступеня допустимості та виправданості кредитного ризику і пошуку шляхів, які знижують можливість втрат від здійснення даної

кредитної операції. Неправильна оцінка ризику несе негативні фінансові наслідки для банківської установи, а для ефективного управління ризиками кредитних операцій бажано застосовувати наступні методи його здійснення як хеджування, лімітування, диверсифікацію та резервування [46].

Таким чином, умови надання позику фіксуються в кредитному договорі, що укладається в письмовій формі між банком і позичальником. Необхідно при цьому зауважити, що договір про надання банківського кредиту є консенсуальним, тому що він рахується укладеним після досягнення сторонами згоди по найважливішим параметрам. І лише після укладання такого договору банківська установа має право надати позику тобто перерахувати кошти на поточний або позичковий рахунок підприємства. Отже, договір виступає домовленістю між банком і підприємством, і лише після його підписання банк має право здійснювати ті чи інші операції [36].

Необхідно підкреслити, що укладення кредитного договору між банківською установою та підприємством виступає як достатньо трудомісткий процес, що включає здійснення правової експертизи всієї документації підприємства та визначення всіх параметрів майбутньої кредитної операції. Визначально важливо при цьому, щоб кредитний договір містив такі правові норми, які давали би можливість регулювати весь комплекс взаємозв'язків банку з підприємством.

У банківській практиці застосовують часто типові форми кредитних договорів по різним видам кредитів, які розробляються, як правило, банківськими установами самостійно і затверджуються у відповідних внутрішньобанківських документах. Конкретний зміст кредитного договору та перелік усіх умов позикової операції формулюються за згодою сторін. У будь-якому конкретному випадку зміст такого договору адаптується до специфіки позичальника при цьому враховує особливості його фінансово-господарської діяльності [16].

Етапи укладення кредитного договору схематично подано на рис. 1.5.

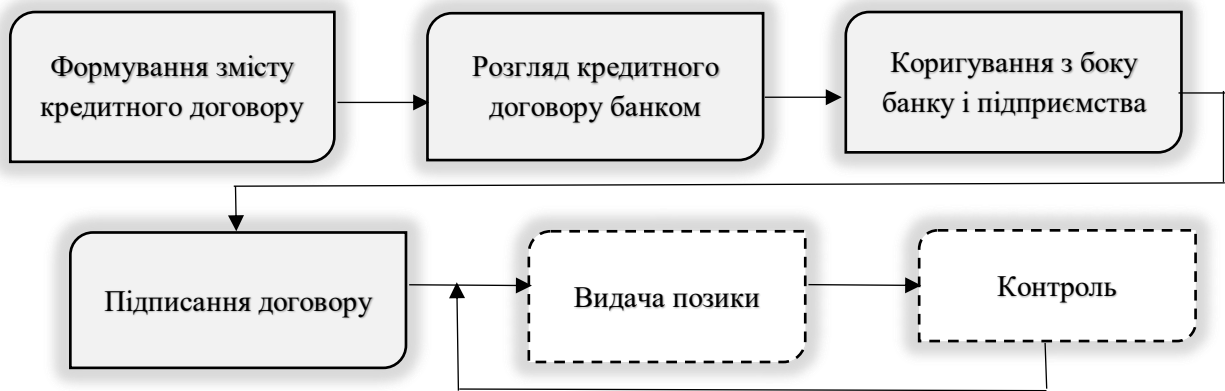

Рис. 1.5. Процес укладення кредитного договору

Джерело: складено авторкою із використанням джерела [16]

Результатом підписання сторонами кредитного договору та надання правової сили кредитним відносинам банку та підприємства виступає видача позики, яка передбачена у кредитному договорі, а далі – банківський контроль за виконанням умов договору. Відповідно, ця кредитна операція стає інструментом для реалізації стратегічних планів банківської установи стосовно конкретного підприємства (який із моменту підписання кредитної угоди стає клієнтом банку) та, водночас, основою для використання тактичних дій із метою їх практичної реалізації. Отже, по суті, кредитний договір виступає не лише формально-юридичним поняттям. Його основний зміст визначає окремі економіко-правові взаємодії мікроекономічних суб'єктів ринкового середовища, але з урахуванням провідної ролі банківської установи в цих взаємодіях [36].

Як правило, умови кредитних договорів повинні бути органічно взаємозв'язані. Серед них найсуттєвіший вплив на здійснення кредитного процесу мають: рівень концентрації кредитних операцій банківської установи в певних галузях народного господарства; частка кредиту, яка припадає на підприємства з недостатньою кредитоспроможністю; прийняття в заставу цінностей, які мають різні ринкові характеристики. Оцінка умов кредиту повинна враховувати й майбутні зміни економічної кон'юнктури в тій сфері, в якій функціонує підприємство. Треба усвідомлювати, в першу чергу,

реальність умов реалізації продукції в т.ч і послуг, і робіт на ринку, які зв'язані з динамікою цін і змінами у платоспроможному попиті на відповідні види продукції. Необхідне чітке розуміння напрямків використання наданої позики: на формування обігових коштів, інвестиційні, сезонні, на подолання тимчасових фінансових труднощів, на операції з цінними паперами, імпорнтні й експортні тощо [36].

Наступний етап кредитного процесу – це формулювання умов забезпечення повернення кредиту. При розв'язанні даної проблеми необхідний обґрунтований вибір об'єкта (предмета) застави. Саме тут повинно бути забезпечене правильне оформлення заставних правових документів, чітке визначення прав та зобов'язань банківської установи та підприємства згідно з нормами діючого заставного права. Інструментом забезпечення повернення банківського кредиту може виступати й гарантія. Українські банки, зокрема АТ КБ «ПриватБанк», застосовують у своїй практиці наступні форми забезпечення кредиту – це застава рухомого та нерухомого майна, страхування ризику кредиту, гарантії та поручительства інших осіб, штрафи. При цьому кожна з форм забезпечення повернення позики оформляється окремим документом, який має юридичну силу та дає кредитору певне фінансове джерело для погашення кредиту.

Завершальним етапом кредитного процесу є повернення суми кредиту з процентами і завершення даної кредитної операції. Конкретний спосіб погашення кредиту чітко визначається у самому кредитному договорі. Повернення кредиту здійснюється або однією сумою одразу по закінченні терміну користування кредитом, або періодично на протязі строку дії кредитного договору. Базовим джерелом сплати позики і відсотків є доходи позичальника. У випадку фінансової неспроможності підприємства джерелом повернення кредиту стає або виручка від реалізації заставленого майна, або перерахування коштів гарантом чи безпосередньо страховою компанією. Кредит може бути відшкодований і через продаж активів підприємства, його акцій, шляхом отримання кредиту в іншого кредитора і т.д. [28].

Кредитний договір наголошує, що позичальник має добровільно сплачувати кошти по своїм платіжним зобов'язанням перед банківською установою. Сплата по кредиту відбувається в день настання строку платежу або в інший визначений термін, за наявності коштів на поточному рахунку підприємства. Крім добровільного існує примусовий спосіб погашення кредиту. В цьому випадку борг списується з банківського рахунка позичальника без його згоди за виконавчими документами судів. При короткострокових кредитах, як правило, застосовується порядок одноразового погашення кредиту на завершення терміну кредитування. У випадку довгострокових кредитів позика погашається рівними частками на протязі усього терміну дії кредитної угоди [36].

Банк краще сприймає регресивний механізм погашення кредиту, коли на початку настання платежів вноситься більша частка коштів, а на завершення – менша. Навпаки, дегресивний механізм погашення кредиту передбачає, що спочатку погашаються менші суми, а вже потім – більші. Погашення позики та нарахованих за нею комісій здійснюється підприємством з поточного рахунка. В разі відкриття поточного рахунку позичальником в іншій банківській установі, погашення боргу за позикою та сплата нарахованих процентів здійснюється платіжними дорученнями позичальника, а якщо борг не визнається позичальником – платіжною вимогою банку, згідно чинного законодавства.

Загальною є практика, коли кошти для погашення заборгованості, насамперед, спрямовуються для сплати відсотків за користування позикою, потім – простроченої заборгованості, а сума, яка залишається, спрямовується на погашення основної суми тіла кредиту. Відстрочення сплати кредиту із зростанням відсоткової ставки здійснюється банком у виключних випадках, у разі виникнення у підприємства тимчасових фінансових ускладнень через непередбачені обставини і за умови вжиття підприємством відповідних заходів щодо їх усунення. Така відстрочка повинна бути оформлена

додатковою угодою між банком та позичальником, і ця додаткова угода є невід'ємною частиною існуючої кредитної угоди [5].

При несвоєчасному погашенні боргу за позикою та сплати відсотків при відсутності домовленості про відстрочення погашення позики, банківська установа має право на застосування штрафних санкцій у розмірах, які зазначені в договорі. Несвоєчасне погашення позик має негативний вплив на дотримання фінансової стабільності банку, зменшує його кредитну активність. Повернення суми позики з відсотками та закриття кредитного досьє є завершальним етапом кредитного процесу. Підкреслимо, що систематичний моніторинг стану кредитного процесу, який поєднується з аналізом структури якості кредитного портфеля банку, виступає центральним завданням системи банківського менеджменту. При цьому визначальне завдання, яке вирішується на заключній стадії, полягає в розробці актуальних практичних пропозицій та рекомендацій у сфері вдосконалення банківського кредитування.

Таким чином, процес банківського кредитування включає в себе комплекс взаємозв'язків підприємства-позичальника та банку з приводу здійснення кредитної операції. Якраз від правильної організації процесу банківського кредитування та відповідного розподілу повноважень між службами та підрозділами банківської установи, залежить, в першу чергу, ефективність прийняття рішення щодо кредитного проєкту, яке буде сприяти мінімізації ризиків кредитної діяльності банку загалом.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Сучасний стан і тенденції розвитку банківського кредитування в Україні за 2018-2022 рр.

Одним із головних важелів стимулювання економічного розвитку країни є банківське кредитування. Доступ до позикових коштів зі сторони бізнес-єдиниць спричиняє поживлення ділової активності та зростання економіки. Тому важливо визначити характеристики трендів банківського кредитування підприємств в Україні, оцінювати структуру й динаміку кредитних послуг і чинників попиту/пропозиції позикових активів. Усе це потрібно для розуміння поточних взаємозв'язків та прогнозової динаміки обсягів кредитних ресурсів, їх впливу на банківську систему та в цілому на перебіг економічних процесів в Україні.

Щоб оцінити ситуацію з банківським кредитуванням в Україні протягом 2018-2022 рр. розглянемо головні тренди у діяльності банківського сектору. Насамперед констатуємо, що упродовж аналізованого періоду банківська система України зазнала несуттєвої реструктуризації. На кінець 2018 р. в Україні існувало 77 комерційних банків, проте на кінець 2022 р. їх залишилося тільки 67 [43]. Протягом останніх п'яти років з фінансового ринку було виведено десять комерційних банків задля очищення банківської системи від неплатоспроможних і нетранспорентних банків. Така політика НБУ позитивно вплинула на функціонування банківського сектору з точки зору його якості та фінансової стійкості у довгостроковому періоді. Необхідно зазначити, що на кінець 2018 р. кількість банків з вітчизняним капіталом сумарно становила 58% та, відповідно, з іноземним – 42%, тоді як на кінець 2022 р. таке співвідношення було 55% та 45% відповідно (рис. 2.1). Цей факт говорить про

зниження конкурентоспроможності банків з українським капіталом через малу капіталізацію, незначний доступ до фінансових ресурсів, послаблення позицій у кредитних операціях. Певною мірою це відбулось через зростання вразливості вітчизняного банківського сектора до політико-економічної нестабільності в Україні та зовнішніх шоків.

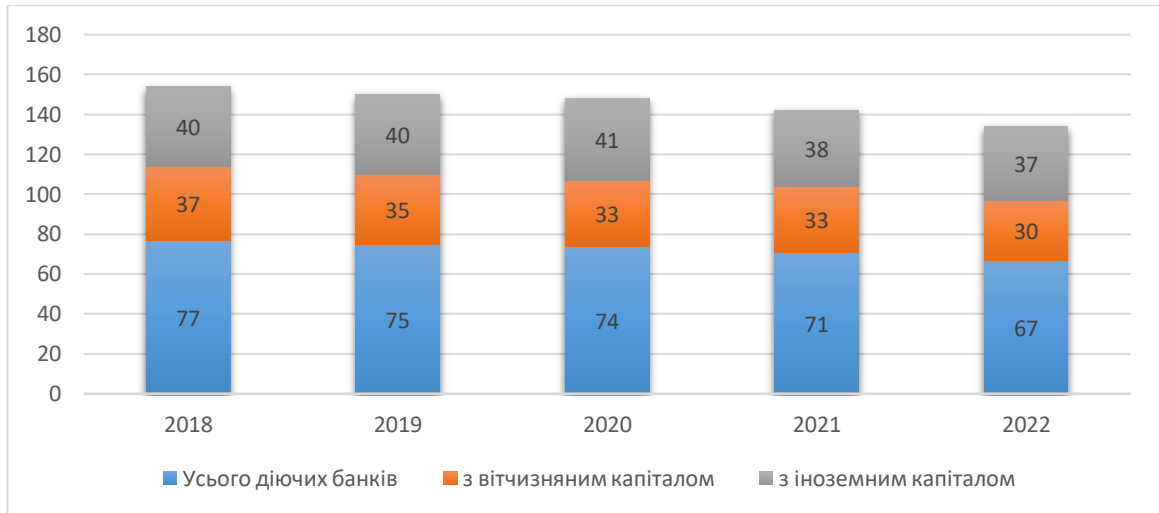

Рис. 2.1. Кількість комерційних банків в Україні протягом 2018-2022 рр.

Джерело: розроблено авторкою із використанням джерела [43]

Аналіз банківського кредитування свідчить, що вітчизняні банки протягом останніх п'яти років здійснювали значну кількість банківських операцій, домінуючу частку яких становили кредитні операції, які формують сукупний кредитний портфель банку і банківської системи України. Головні показники стану банківського кредитного ринку в Україні за 2018-2022 рр. наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Показники стану банківського кредитного ринку в Україні протягом 2018-2022 рр.

Таблиця 2.1

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Сумарний обсяг наданих кредитів, млн. грн	1118618	1033539	963664	1065347	1075343
Середньозважена процентна ставка, %	14,5	13,5	17,5	18,0	18,5

Джерело: складено авторкою із використанням джерела [43]

Як свідчить табл. 2.1, банківське кредитування мало негативні тенденції. За 2018-2022 рр. загальний обсяг наданих кредитів постійно зменшувався, проте у 2021-2022 рр. сукупний кредитний портфель банківської системи незначно почав зростати. Середньозважена відсоткова ставка спочатку зменшувалась, а потім під впливом нової облікової ставки НБУ почала зростати.

Розглянемо динаміку наданих кредитів резидентам залежно від секторів економіки у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Кредити, надані резидентам у розрізі секторів економіки за 2018-2022 рр.

Рік	Разом	Інші фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Нефінансові корпорації	Інші сектори економіки
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
2018	1 073 131	9 222	2 875	859 740	201 293
2019	971 871	9 577	4 732	744 648	212 515
2020	948 386	5 701	11 579	724 157	206 471
2021	1 044 049	9 644	26 990	752 324	254 385
2022	1 047 658	6 656	26 006	777 369	237 057

Джерело : складено авторкою із використанням джерела [44]

Аналізуючи таблицю 2.2 слід відзначити, що у 2018-2022 рр. кредити надані резидентам у розрізі секторів економіки мали тенденцію до зростання, проте лише у 2019-2020 рр. вони значно скоротилися. У структурі наданих кредитів основна частка припадає на нефінансові корпорації при загальній позитивній динаміці з 2021 по 2022 рр., а ось інші сектори економіки мали нестійку динаміку кредитування (падіння у 2020 р. з показником 206 471 млн. грн. та у 2022 р. з показником 237 057 млн. грн., і зростання у 2021 р. з показником 254 385 млн. грн.).

Сектор загального державного управління мав стійку тенденцію зростання обсягів кредитування протягом 2020-2022 рр., проте фінансові корпорації (окрім банків) мали суперечливу динаміку з різким падінням обсягів кредитів у 2022 році з показником 6 656 млн. грн. у зв'язку з повномасштабною російсько-українською війною.

Далі розглянемо динаміку наданих кредитів резидентам залежно від видів валют і строків погашення (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Кредити, надані резидентам залежно від видів валют і строків погашення

Рік	До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років	У національній валюті	В іноземній валюті
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
2018	491 942	336 898	244 290	613 994	140 075
2019	473 471	307 629	190 771	613 708	113 459
2020	465 744	309 305	173 337	600 474	98 290
2021	539 087	356 637	148 324	742 368	109 115
2022	546 560	342 248	158 850	745 576	96 499

Джерело: складено авторкою із використанням джерела [44]

Таким чином, кредитування терміном до одного року протягом 2018-2022 рр. визначилось позитивною тенденцією; терміном від одного до п'яти років – спостерігалось падіння у 2019 р. (307 629 млн. грн.) та у 2022 р. (342 248 млн. грн.) у порівнянні з попередніми роками, проте воно було незначним. Що стосується довгострокових кредитів, то з 2019 року по 2021 рік спостерігалась спадна тенденція, тобто сумарний кредитний портфель по цьому виду кредиту постійно зменшувався, хоча у 2022 р. на тлі війни він у незначній мірі виріс до 158 850 млн. грн. у порівнянні з 2021 роком 148 324 млн. грн.

Що стосується наданих кредитів резидентам України у валюті, то протягом аналізованого періоду домінувало кредитування в національній валюті – зростала його частка як і в сумарному кредитуванні, так і в зростанні темпів абсолютних розмірів кредитів у порівнянні з іноземною.

Хоча в кредитному процесі домінує кредитування нефінансових корпорацій, проте цікавою виглядає ситуація з іншими фінансовими корпораціями. Так у структурі кредитів, які були видані фінансовим корпораціям, основну частку становлять інші фінансові корпорації. На них протягом 2018-2022 рр. припадало від 9 065 млн. грн. (2018 р.) до 6 663 млн. грн. (2022 р.). Серед страхових компаній і недержавних пенсійних фондів

окрім періоду 2018-2019 рр. спостерігалася чітка негативна динаміка отриманих кредитів. Обсяг таких кредитів зменшився від 157 млн. грн. у 2018 році до 23 млн. грн. у 2022 році (рис. 2.2).

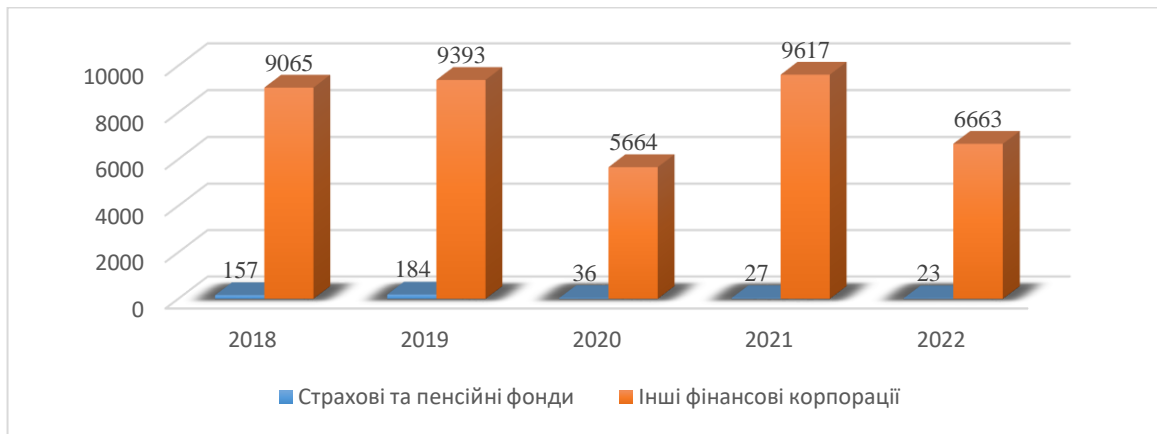

Рис. 2.2. Динаміка кредитів, які були надані іншим фінансовим корпораціям

Джерело: розроблено авторкою із використанням джерела [44]

Динаміка обсягу виданих кредитів найпопулярнішими банками України за 2018-2022 рр. свідчить, що лідерами залишаються найбільші за активами комерційні банки, які є системними і, які мають як державну форму власності, так і вітчизняний та іноземний капітали. Основними гравцями залишаються державний АТ КБ «ПриватБанк», а серед тих, кого можна виокремити на ринку кредитних послуг є також державні АТ «Ощадбанк», АБ «Укргазбанк», банки з вітчизняним капіталом на зразок АТ «ПУМБ», АТ «Укрсиббанк», з іноземним капіталом – АТ «Райффайзен Банк», АТ «Креді Агріколь Банк». Підкреслимо при цьому, що вітчизняні підприємства, як господарюючі суб'єкти віддають перевагу кредитам саме у національній валюті (за останні 2 роки більше 90% усіх кредитів) [45].

Серед проблем кредитування банками вітчизняних підприємств сьогодні необхідно виокремити наступні:

- нестабільна економічна, політична, фінансова ситуація в країні;
- значні масштаби зростання діяльності конкурентів банків – фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів, фінтех-компаній тощо;

- недосконала та неактуальна нормативно-правова база банківської сфери;
- достатньо висока облікова ставка НБУ і в цілому надзвичайно високі кредитні відсотки;
- погана якість кредитних портфелів банків, а звідси їх значна обережність в кредитному процесі;
- невідпрацьовані технології банківського кредитування та значні у часі процедури в отриманні кредиту [14].

Проте визначальною проблемою банківського кредитування є високий ризик, який супроводжує механізм надання та погашення банківських позик. При аналізі банківської системи з її середини банкіри наголошують, що низький обсяг кредитування – це наслідок не власне банківських проблем, а проблем виробничого сектору. Сьогодні для банків ризику – це, насамперед, ті ризику, які пов'язані з корпоративним менеджментом, тобто ризику неповернення кредитів, шахрайства та злочинства [20].

Водночас проблеми, що стоять перед вітчизняними банками можна долати. Вони вимагають лише усвідомлення та цілеспрямованої роботи як державних структур, так і самих банків. Професіоналізм та практичний досвід працівників банківської системи дозволяють сподіватися, що наявний банківський сектор буде сприяти активному ринковому розвитку економіки держави. Постійне та послідовне впровадження в масштабах країни інноваційних заходів дозволить прискорити розвиток банківської системи та створити реальні передумови для виникнення на ринку фінансових послуг повноцінного конкурентного середовища і побудови конкурентоздатного банківського сектору.

Аналіз банківського кредитування показує, що постійно вдосконалюються його методи та інструменти, і це суттєво важливо для економічного зростання в Україні. Проте, щоб розвиток економіки мав інноваційну основу, цього замало, бажано створювати такі умови, які б стимулювали зростання довгострокових кредитів та спрямовувалися не в

поточну, а в інвестиційну діяльність. Сьогодні такі процеси здійснюються надзвичайно повільно, особливо у сфері кредитування підприємств, хоча наприклад, кредитування домогосподарств не має кризових тенденцій. При цьому варто зазначити, що співвідношення між кредитуванням підприємств і кредитуванням населення, хоча й має позитивні тенденції до зростання питомої ваги перших, проте залишається на незначному рівні порівняно з країнами Європи [50].

Таким чином, сучасний стан і тенденції розвитку кредитного процесу в Україні свідчать, що банківська система в цілому виконує свою функціональну роль по трансформації заощаджень господарюючих суб'єктів в економічні інвестиції, хоча і виконує цю роль в неповній мірі внаслідок існуючих проблем, для вирішення яких необхідно вдосконалювати та вносити зміни у механізми її функціонування. Щоб розвивалось банківське кредитування підприємств необхідно робити банківські послуги більш якісними, встановити обмеження відсоткових ставок за кредитами в рамках державної підтримки бізнесу, залучати додатковий акціонерний капітал банків, стимулювати комерційні банки саме до кредитування інноваційних проєктів. НБУ як банк регулятор здатний пришвидшувати вирішення вищезазначених проблем використовуючи важелі та інструменти регулювання кредитного процесу з боку банків.

2.2. Аналіз структури й якості кредитів, що надані підприємствам АТ КБ «ПриватБанк»

Цільовими сегментами ринку, які АТ КБ «ПриватБанк» визначив для себе у процесі кредитування клієнтів, виступають:

- кредитування фізичних осіб;
- кредити малому і середньому бізнесу, в тому числі надання лізингових послуг;

- корпоративне кредитування на вибірковій основі, застовуючи кредитні операції й лізинг [49].

У більшості випадків АТ КБ «ПриватБанк» здійснює кредитне обслуговування юридичних осіб – представників середнього і малого бізнесу. Корпоративному бізнесу позикові кошти надаються вибірково. Відповідно у табл. 2.4 наведено, які клієнтські групи обслуговуються в АТ КБ «ПриватБанк», які виокремлюються сегменти клієнтів, які застосовуються критерії для віднесення клієнтів до визначених груп, та які підрозділи банку несуть відповідальність за обслуговування відповідних клієнтів.

Таблиця 2.4

Основні критерії віднесення клієнтів АТ КБ «ПриватБанк»
до відповідного сегменту

Клієнтські групи	Сегменти клієнтів	Критерії віднесення	Відповідальні бізнес підрозділи
1	2	3	4
Юридичні особи	Корпоративні клієнти	Юридичні особи з обсягом річної реалізації 40 і більше млн. грн.	Напрямок – корпоративний бізнес
	Суб'єкти малого і середнього бізнесу	Юридичні особи та/або фізичні особи підприємці з обсягом річної реалізації до 40 млн. грн.	Напрямок – малий та середній бізнес

Джерело: складено авторкою із використанням джерела [49]

Розглянемо типи кредитних продуктів АТ КБ «ПриватБанк» для юридичних осіб (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Типи кредитних продуктів для підприємств [49]

Тип кредиту	Максимальний прийнятний строк, років
1	2
Кредити в поточну діяльність	
овердрафт на поточний рахунок	1 (до 2 років для документарних операцій)
позика на поповнення обігових коштів	
документарні операції	
торгове фінансування	
Інвестиційне фінансування	
фінансовий лізинг	5 (до 7 років у випадку цільового фінансування на утеплення й модернізацію використання ресурсів)
інвестиційний кредит (в т.ч. у формі документарної операції)	

В окремих випадках, АТ КБ «ПриватБанк» може здійснювати фінансування підприємств через купівлю їх цінних паперів. Погашення таких цінних паперів має бути гарантоване урядом держави, або економічним суб'єктом, рейтинг якого не нижче ніж інвестиційний клас. Як правило, строк такого фінансування не може бути більшим ніж один рік. Банк може здійснювати рефінансування кредитів, отриманих на міжбанківському ринку за наступних умов:

- є наявне документальне підтвердження придбання активу, який виступав об'єктом фінансування;
- актив не був на балансі як непрацюючий у первинного кредитора та існує перевірена позитивна кредитна історія.

Кредитування, яке передбачає спеціальні види фінансування, а саме синдиковані кредити, проєктне фінансування, спекулятивні позики для професійних учасників фінансових ринків не є цільовим кредитуванням Банку та не формулюється в рамках кредитної політики Банку. У разі, якщо такі специфічні види фінансування будуть затребуваними бізнесовими структурами буде розроблятися окрема політика.

Розглянемо цільові сегменти кредитування по напрямкам економічної діяльності та різновидам продуктів АТ КБ «ПриватБанк», які наведені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Цільові сегменти кредитування по напрямкам економічної діяльності та різновидам продуктів АТ КБ «ПриватБанк»

Сегменти кредитування	Напрямки економічної діяльності
1	2
Кредитування ритейлу у т.ч.:	<ul style="list-style-type: none"> – роздрібні торговельні мережі; – аптечні мережі; – роздрібні торговельні точки побутових та інших споживчих товарів.
Кредитування оптової торгівлі	<ul style="list-style-type: none"> – торгівля паливом; – оптова торгівля споживчими товарами.
Кредитування галузь сільського господарства	<ul style="list-style-type: none"> – вирощування зернових, торгівля зерновими; – тваринництво з фокусом на птахівництво і вирощування свиней;

	<ul style="list-style-type: none"> – виробництво цукру; – торгівля добривами, засобами захисту рослин, насінням, сільськогосподарською технікою.
Кредитування виробництва споживчих товарів	<ul style="list-style-type: none"> – виробництво упакованих продуктів харчування; – виробництво ліків; – виробництво готових виробів з деревини; – виробництво миючих засобів та косметики, продукції персональної гігієни; – виробництво продукції з паперу та пластмас; – виробництво упаковки; – виробництво інших товарів народного споживання.

Джерело: складено авторкою на основі [49]

Фінансування інших видів економічної діяльності може здійснюватися за умови прийнятної структури угоди й якості контрагента. Безумовно, конкурентною перевагою АТ КБ «ПриватБанк» є те, що свою діяльність Банк акцентує на потребах конкретних клієнтів. Обслуговування останніх здійснюється на ефективній основі, тобто з максимально можливою швидкістю, з високою якістю та згідно сучасних вимог.

Усі підрозділи АТ КБ «ПриватБанк» у своїй діяльності керуються такими визначальними принципами:

- увага до клієнта та клієнтоорієнтованість;
- висока якість обслуговування;
- дотримання балансу між ризиком і прибутком;
- економічна ефективність, тобто рентабельність операцій;
- відповідальність за прийняті рішення;
- дотримання корпоративних цінностей банку;
- чітке дотримання затверджених правил надання кредиту [49].

Кредитний процес в АТ КБ «ПриватБанк» складається з окремих етапів, які схематично зображені на рис. 2.3. При цьому важливо підкреслити, що при появі кредитів, які можуть бути віднесені до позик підвищеного ризику несплати, як правило, такі кредити вилучаються зі стандартного кредитного процесу і контролюються за правилами та нормами, що розроблені для роботи з проблемними кредитами.

Рис. 2.3. Процес організації надання кредиту АТ КБ «ПриватБанк»

Джерело: розроблено авторкою із використанням джерела [26]

У процесі аналізу було також надано кількісну оцінку структури кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» використовуючи статистичні дані річних звітів за 2019-2021 рр. Результати аналізу наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка та структура кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» по юридичним особам за 2019-2021 рр., млн. грн.

Найменування статті	Станом на 31.12.2019 рік	Питома вага, %	Станом на 31.12.2020 рік	Питома вага, %	Станом на 31.12.2021 рік	Питома вага, %
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Кредити і дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, який управляється як окремий портфель	210 570	71,13	164 332	56,29	163 513	48,22
Кредити юридичним особам	6 253	2,11	5 509	1,89	4 091	1,02
Кредити підприємствам малого і середнього бізнесу	8 555	2,89	6 859	2,35	11 903	1,83
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – юридичні особи	742	0,25	588	0,20	267	0,12
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – підприємства МСБ	498		517		1 067	
Придбані/створені знецінені кредити	94	0,03	76	0,03	–	–

Джерело: складено авторкою із використанням джерела [49]

Дані з таблиці 2.7 свідчать, що найбільшу питому вагу в кредитному портфелі АТ КБ «ПриватБанк» для підприємств складають кредити і дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, який управляється як окремий портфель (71,13% у 2019 р., 56,29% у 2020 р., 48,22 % у 2021 р.). Щоб оцінити ефективність менеджменту кредитних операцій в Банку, потрібно розуміти специфіку кредитної політики банку. Для цього необхідно вміти обрахувати, яку частку формують кредити клієнтам у загальному обсязі активів АТ КБ «ПриватБанк» (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка показників кредитної активності АТ КБ «ПриватБанк»
протягом 2019-2021 рр.

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік
<i>I</i>	2	3	4
Кредити клієнтам, млрд. грн.	85,46	127,60	139,80
Активи банку, млрд. грн.	309,72	382,52	402,63
Питома вага кредитів в активах банку, %	27,59	33,36	39,23

Джерело: складено авторкою на основі [49]

Базуючись на даних табл. 2.8, робимо висновок, що кредитна активність досліджуваного Банку за період, який досліджується, є невисокою. Питома вага позикових коштів в активах банку протягом 2019-2021 років була в межах від 27,59 % до 39,23%. Такі незначні рівні даного показника можна пояснити тим, що Банк при проведенні розрахунків не бере до уваги суми так званих кредитів і дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом, які формуються та управляється як окремий портфель. Станом на 31 грудня і 2021 року, і 2020 року категорія «Кредити, що управляються як окремий портфель» включає в себе також непрацюючі кредити, що були видані до 19 грудня 2016 року. Менеджмент Банку вважає, що цей портфель має подібні спільні показники кредитного ризику, незалежно від приналежності до певної галузі економіки чи напряду комерційної діяльності на дату видачі таких позик.

Станом на 01.01.2022 р. АТ КБ «ПриватБанк» сформував 162 322 млн. грн. резерву під майбутні кредитні збитки за цими позиками (162 163 млн. грн.

станом на 31.12.2020 р.). На протязі 2021 року АТ КБ «ПриватБанк» списав за рахунок резерву 1 744 млн. грн. вказаних кредитів (у 2020 р. – 56 663 млн. грн.), проте продовжуватиме вживати певних заходів щодо повернення списаної заборгованості.

Реальна ситуація з концентрацією клієнтського кредитного портфелю протягом 2020-2021 рр. за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності схематично наведено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Концентрація клієнтського кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»
протягом 2020-2021 рр. за галузями економіки та
напрямками комерційної діяльності

Показники	01.01.2021 р.		01.01.2022 р.	
	Сума	%	Сума	%
<i>I</i>	2	3	4	5
Кредиторська і дебіторська заборгованості за фінансовим лізингом, що управляються як окремих портфель (млрд. грн.)	164 332	70	163 513	67
Кредити юридичним особам у т.ч.				
Товари народного споживання	1 085	–	1 226	1
АПК та харчова промисловість	1 690	1	971	–
Інше	3 322	1	2 161	1
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСБ)				
АПК та харчова промисловість	2 344	1	3 835	2
Товари народного споживання	1 419	1	3 011	1
Надання побутових, індивідуальних та професійних послуг	1 371	1	1 337	1
Інфраструктура	450	–	939	–
Інше	1 826	1	3 814	2

Джерело: складено авторкою на основі [31; 62]

Дані таблиці 2.9 свідчать, що АТ КБ «ПриватБанк» надає позики в основному роздрібному бізнесу (АПК і харчова промисловість, товари народного споживання, надання побутових послуг). Наголосимо також, що станом на 01.01.2022 р. загальна сума кредитів, наданих найбільшим 10 клієнтам АТ КБ «ПриватБанк» (за винятком тих, що управляються як окремих портфель) складала 2 114 млн. грн. (станом на 21.12.2020 р. кредит становив 2264 млн. грн.) або 3% від сумарного портфелю позик за мінусом тих, які

управляються як окремий портфель. Станом на 01.01.2021 р. резерв під очікувані кредитні збитки, пов'язаний з цими позичальниками становив 884 млн. грн.

Кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» дозволяє застосовувати обмеження на фінансування великого бізнесу – це від 50 млн. грн. річної виручки і кредитування державного сектору. Така ситуація існує тому, що великі компанії в окремих випадках можуть шантажувати Банк. Якщо підприємство-позичальник має як борг незначну суму, то банк-кредитор може доволі успішно проводити стягування боргів, адже цей позичальник в такому випадку залежить від нього. Водночас, якщо позичальник має заборгованість більше 1 млн. грн., то у банку значних можливостей для стягування боргів вже немає.

Корпоративний бізнес може мати певну кредитну підтримку хіба за умови, якщо це підприємство має в «ПриватБанку» проекти по зарахуванню зарплат для свого персоналу. З літа 2017 року «ПриватБанк» відновив таке кредитування. По ньому Банком було встановлено ліміт у 7,5 млрд. грн. Таким чином, на початок 2022 року у «Приват» сальдо кредитів банку складало 5 223 млрд. грн., а сама кількість кредитів нараховувала 2 448 кредитів. Проведений аналіз засвідчив, що 82% кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанку» формують кредити за розмірами менше десяти мільйонів гривень. Самий великий з виданих кредитів мав розмір на суму 370 млн. грн. Заявки на позики у сумі понад 400 млн. грн. фахівцями Банку взагалі не бралися до уваги [62].

Завдяки виваженій кредитній політиці частка проблемних кредитів (NPL) по нових кредитах, станом на початок 2022 р. складала менше 1%. Дуже обережно «ПриватБанк» реалізував кредитування у валюті. Так, найбільшим за сумою валютним кредитом з виданих Банком, була позика на суму 3 млн. євро. Вартість позикових коштів для бізнесових одиниць в середньому за період, який аналізувався складав близько 18%, не враховуючи окремих додаткових комісій та платежів. Аналіз термінів позик для підприємств засвідчив, що найбільш довгостроковими є лізингові кредити (до 5 років з

авансовим платежем не менше 30%), найбільшу групу складають кредити терміном до одного року, суттєва частка належить позикам у формі овердрафту (як правило, середня ставка по таким позикам складала 16%).

Проте найбільш популярним у бізнесових структур станом на кінець 2021 року був кредитний продукт такий як КУБ тобто країна успішного бізнесу. Позики по такій програмі складали у 2021 р. 42% від суми всіх виданих кредитів. Значний обсяг мали позики на лімітний рахунок (вісімнадцять відсотків від суми всіх виданих позик у 2021 році). Частка лізингу в загальній сумі кредитів підприємствам у 2021 р. була незначна, проте Банк має плани суттєвого збільшення кредитування по цьому напрямку [62].

Ефективність кредитних операцій визначається шляхом оцінки якості позикових операцій, розуміння якої пов'язане з визначенням обсягу непрацюючих кредитів в загальній сумі кредитів, що надає Банк своїм клієнтам, тобто з'ясовується частка так званих NPL позик. Результати аналізу позик, які були надані АТ КБ «ПриватБанк» за якістю кредитів наведені в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз кредитів АТ КБ «ПриватБанк» за якістю кредитів у 2019-2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Непрацюючі кредити (NPL), млрд. грн.	210,57	164,33	149,21
Сукупна сума кредитів клієнтам, млрд. грн.	296,04	291,93	284,89
Питома вага непрацюючих кредитів (NPL) в сукупній сумі кредитів клієнтам	71,13	56,29	47,66

Джерело: складено авторкою із використанням джерела [62]

Наведені статистичні дані табл. 2.10 свідчать, що у 2019 р. кредитні операції банку мають максимальний рівень токсичності – 71,1% відповідно, при бажаному значенні – до 5%. Проте 2020 і 2021 рр. сформувалася тенденція до зменшення питомої ваги непрацюючих кредитів (NPL) в сукупній сумі кредитів клієнтам до 47,7%. (завдяки списанню частки непрацюючих активів).

2.3. Оцінка ефективності кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк»

Більш активне кредитування підприємств в Україні вимагає вагомих змін як з боку держави, так і з боку окремого банку. Найперше – це потрібно досягти відновлення й оздоровлення економіки держави. Задля цього Кабінету міністрів України потрібно застосовувати заходи для зростання обсягів надходжень грошових коштів в Україну від експортних операцій, що вимагає реалізації домовленості по зростанню розміру квот від Європейського Союзу на поставку вітчизняних товарів.

Національний банк України володіє інструментами стимулювання своєчасного зачислення на банківські рахунки підприємств-експортерів отриманих валютних коштів. З цією метою Національний банк України має проводити політику зниження норм обов'язкового продажу валюти з боку підприємств-експортерів, а також встановити більш значні штрафи за прострочення термінів надходження валюти в Україну. Уряд України разом з НБУ мають втілювати в життя заходи, які спрямовані на детінізацію економіки, зростання попиту на позикові кошти з боку таких суб'єктів економіки, як підприємства, наприклад, скорочення частки готівкових розрахунків в економіці шляхом впровадження проекту НБУ «Cashless есопому», що передбачає зниження частки готівкових розрахунків в Україні до 45% у 2023 році [44].

Щоб покращити ситуацію з непрацюючими банківськими кредитами для підприємств, НБУ та Кабінету міністрів України бажано створити державну компанію з управління проблемними активами (санаційний банк), адже це дозволить зосередити непрацюючі кредити в портфелях такого банку, а також і кредити банків, які були виведені з фінансового ринку. В такий спосіб можна буде провести очищення балансів банків, що нормально працюють, знизити навантаження на обслуговуючий персонал таких банків, щоб дати їм можливість сконцентруватися на питаннях якості кредитування підприємств.

Задля оздоровлення банківської системи НБУ має провести необхідні процедури стосовно виведення з ринку існуючих неплатоспроможних банків, які не здійснюють рекапіталізацію, не генерують прибуток. Тим самим можна досягти збільшення довіри громадян до вітчизняних банків. Суттєвим напрямком є також доведення нормативів капіталу банківської системи до вимог Базеля III. Орієнтиром виступає досягнення рівня достатності капіталу банківської системи більше 10% саме у середньостроковій перспективі) [22]. Національний банк України зобов'язаний створити механізм структурного рефінансування, запровадити в практику регулювання нові інструменти стимулювання кредитування банками підприємств.

Необхідним також є створення механізму рефінансування надійних системних банків задля збільшення можливостей для розширення кредитування господарюючих суб'єктів реального сектору економіки. Механізм структурного рефінансування має бути залежним від розмірів кредитів, що надаються НБУ банківським установам, їх вартості, а також від масштабів кредитів, що отримують від банків підприємства, їх якості. При цьому необхідно досягнути збалансованості структури банківських кредитів і депозитів за видами валют шляхом зниження рівня доларизації кредитного і депозитного портфеля банківських установ (орієнтиром виступає показник нижче за 40%). Бажано також продовжувати роботу по реформуванню державних банківських установ, підвищенню стандартів корпоративного управління, формувати умови для подальшої часткової чи повної їх приватизації. При цьому зменшиться їх кількість та їх можливості здійснювати вплив на економіку.

АТ КБ «ПриватБанк» має розширяти кредитування за програмою «Доступні кредити 5-7-9». Сьогодні Банк виступає провідним банком, який підтримує такі державні програми кредитування, як компенсаційні кредити для аграрників, кредити «5-7-9» і т.д. Програму субсидованих кредитів під 5%, 7% і 9% сформували для малого бізнесу (в штаті не повинно перебільшувати 50 працівників) з доходом до 50 млн. грн. і середнього бізнесу

(від 50 до 250 працівників) з річним доходом понад 50 млн. грн. Програма була затверджена в 2019 році з метою підтримки розвитку підприємств і зменшення чисельності трудових мігрантів за кордон. Протягом аналізованого 2020-2021 років уряд неодноразово переглядав умови програми, щоб більше підприємств мали доступ до пільгових кредитів. Станом на кінець 2021 року за програмою «5-7-9» усі вітчизняні банківські установи, що брали участь у процесі кредитування за цією програмою, видали понад 20 млрд. грн. позикових коштів. Значна частина цих коштів була спрямована на рефінансування попередніх позик, а інша частина була спрямована на антикризову підтримку та на капітальні інвестиції підприємств. У цілому сума позик по програмі «Доступні кредити 5-7-9» у 2021 році досягла всього 2% від всього розміру корпоративних кредитів [26].

З початку старту програми «Доступні кредити 5-7-9%» найбільшу суму позик видав АТ КБ «ПриватБанк» – 7 227. З числа наданих кредитів 1,7 млрд. грн. було профінансовано за програмою саме інвестиційних кредитів і тільки 0,409 млрд. грн. було застосовано на рефінансування позик, які були одержані раніше.

У процесі аналізу було виявлено резерви підвищення ефективності кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанку» серед яких наступні:

- удосконалення корпоративного управління банку;
- побудова й підтримка стабільної операційної платформи, стабільна ІТ-інфраструктура, високий рівень капіталізації;
- чітка стратегія банку, яка дає змогу на базі індивідуальних конкурентних переваг формувати розвиток банку;
- скорочення частки державних ОВДП у балансах банку і зниження рівня кредитування державних підприємств;
- вирішення питання проблемних активів [40].

Діяльність банку з метою підвищення ефективності кредитного процесу повинна спрямовуватися на реалізацію цілей його ефективного застосування в умовах значних змін макроекономічних показників, системних змін форм

державного регулювання банківництва, кон'юнктури кредитного ринку та пов'язаною з цими чинниками невизначеністю.

АТ КБ «ПриватБанк» має спрямовувати свої заходи на досягнення таких ключових цілей як:

- надання позик на фінансування прибуткових та економічно перспективних проєктів, які б відповідали стратегіям банку;
- формування оптимального співвідношення між темпами росту розмірів кредитного портфеля і темпами зростання його якості;
- створення умов для розвитку довгострокових відносин з клієнтами та збереження належного рівня довіри з їхньої сторони;
- дотримання такого рівня ризику, який би стимулював формування кредитного портфеля високої якості та забезпечення його цільового рівня рентабельності;
- формування параметрів фінансової стійкості банківської установи;
- створення високопрофесійного персоналу, який би формував і забезпечував високу якість кредитного портфеля банку [25].

Реалізація вищенаведених цілей підвищення ефективності функціонування банку має дозволити досягнути вагомих переваг загалом, зробить АТ КБ «ПриватБанк» більш рентабельним і привабливим як для іноземних, так і для вітчизняних інвесторів, сприятиме зростанню економіки нашої країни внаслідок отримання додаткового фінансування по меншим ставкам.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

3.1. Напрямки модернізації механізму банківського кредитування підприємств в Україні

Сучасний НТП, а в його рамках фінансові технології й інновації постійно впливають на банківський сектор, суттєво міняючи операційні процеси банків, їх послуги та взаємодію з клієнтами. Проте перехід банківських сервісів у цифровий простір формує і нові ризики для банків, у тому числі розвиток кіберхакерства. У 2022 році розвиток українського банківського сектору характеризувався наступними тенденціями:

- застосування технології штучного інтелекту в пошуку інформації про клієнтів, задля покращення сервісів і системи персоналізованих послуг;
- втілення цифрових технологій в банківський сектор у частині внутрішніх процесів і комунікацій з клієнтами;
- зростання ролі аналізу Big Data («великих даних»);
- зростання конкуренції внаслідок появи нових гравців фінансового ринку, особливо фінтех-компаній та великих технологічних фірм;
- збільшення сумарних інвестицій у забезпечення кібербезпеки [41].

Саме тому сьогодні необхідною є модернізація механізму банківського кредитування підприємств задля підвищення ефективності використання завжди обмежених кредитних ресурсів банку для позикового фінансування потреб підприємств (додаток Г).

В рамках такої модернізації необхідно вирішити такі завдання:

- удосконалювати організаційну структуру та бізнес-процеси банків;
- віднаходити нові та удосконалювати старі фінансові інструменти і технології кредитування;

– розробляти та впроваджувати інноваційні продукти у сфері кредитування.

Сама модернізація повинна здійснюватися на принципах орієнтації на клієнта високого його якісного обслуговування, постійного контролю можливих ризиків, економічно ефективної діяльності, втілення в банківську практику інновацій тощо [39].

Методами і моделями модернізації механізму банківського кредитування підприємств в Україні можуть виступати:

1. Застосування технології «великих даних» у процесі кредитування підприємств.
2. Клієнт-орієнтована модель кредитування.
3. Економіко-математична модель впливу, яка показує вагомість інформаційних технологій на рентабельність банківських операцій із кредитування господарюючих суб'єктів.
4. Методи, які покращують організацію банківських позик на фінансування інноваційних проєктів [37].

Рушійною силою інноваційного розвитку банків є сам клієнт. Як правило, до половини інноваційних послуг виникають завдяки потребам і побажанням приватних клієнтів. У практиці банківництва навіть виокремлюють «вимогливого інноваційного клієнта», на зустріч якому йде банк та цим самим прискорює інноваційний процес. Тому банк надає суттєвого значення кредитуванню підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, і рахує саме цей напрямок пріоритетним. Після розширення цього виду кредитування кількість активних клієнтів даної категорії зросла на 41%, а це призвело до збільшення суми виданих кредитів по даному напрямку кредитування на 202%, з 5,2 млрд. грн. до 14,5 млрд. грн. [56].

Теорія і практика банківництва під механізмом кредитування розуміє комплекс таких складових, як метод кредитування, оцінка ризику по даній позичці, забезпечення позики. Механізм кредитування – це, по суті,

економіко-технологічний блок як складова організаційного блоку системи кредитування. Виокремлюють чотири головні моделі кредитування, як:

1. Клієнт-орієнтована модель, що ґрунтується на увазі комплексному дослідженні клієнтів і спрямована безпосередньо на клієнта. Банк у кредитуванні утримує старих клієнтів, покращує якість самого обслуговування та залучає нових клієнтів використовуючи при цьому індивідуальний підхід.
2. Продукт-орієнтована модель, як модель розбудови і розвитку банківських продуктів у кількісному й якісному розумінні, залучення нових клієнтів, здійснення рекламних заходів.
3. Соціально-орієнтована модель, або етичний банкінг. Характеризується ця модель інвестиціями у суспільно корисні справи та виникла на базі інвестицій у сталий розвиток. В Україні банки використовують тільки окремі елементи цієї моделі.
4. Ризик-орієнтована модель – ця модель побудована на ранжируванні ставок залежно від оцінки надійності позичальника, його кредитоспроможності, наявності позитивної кредитної історії та залежно від рівня ризику, який приймається [30].

Кожна з цих моделей має свою специфіку при кредитуванні підприємств через особливості їх роботи, які наведені в таблиці 3.1. Так, модель, сформована на базі клієнт-орієнтованої, із використанням сегментного підходу, яка розрізняє всіх клієнтів банку по окремим групам і підгрупам, таким як малий і середній бізнес, за галузевою чи продуктовою ознаками виступає сьогодні найбільш ефективною моделлю кредитування господарюючих суб'єктів. Безумовно, в основі такої моделі покладені принципи кредитування. Реалізація на практиці таких принципів кредитування відрізняється та залежить як від моделі кредитування, так і від специфіки та розміру бізнесу позичальника.

Таблиця 3.1

Моделі кредитування підприємств в Україні

Ступінь розвитку в Україні	Специфіка
1	2
<i>Клієнт-орієнтована модель</i>	
Слабо розвинута	<ul style="list-style-type: none"> – клієнт абсолютно домінує; – чіткий індивідуальний підхід до операцій з кожним клієнтом; – застосування програм підтримки підприємств, коли відсоткова ставка може бути привабливою для них.
<i>Ризик-орієнтована модель</i>	
Розвинута	<ul style="list-style-type: none"> – акцентується на надійності позичальника, а тому оцінюється його кредитоспроможність і наявність позитивної кредитної історії; – банку часто складно оцінити підприємство; – для підприємств відсоткова ставка буває надмірно високою, або, через високі ризики, підприємствам³ буде відмовлено.
<i>Соціально-орієнтована модель</i>	
Практично не розвинута	<ul style="list-style-type: none"> – в Україні існують банки лише з певними елементами цієї моделі; – часто приділяється особлива увага підтримці ініціатив жіночих чи молодіжних ІП; – обмеженість напрямів кредитування є суттєвим фактором для підприємств.
<i>Продукт-орієнтована модель</i>	
Розвинута	<ul style="list-style-type: none"> – пропонується широке коло банківських продуктів, серед яких виокремлюють спеціалізовані продукти; – в рамках програм підтримки підприємств відсоткова ставка може бути привабливою для них.

Джерело: складено авторкою із використанням джерела [30]

При кредитуванні підприємств враховуються як потреби клієнта, так і беруться до уваги ризики банку. На основі більш різноманітного підходу, для банку має значення першокласна категорія клієнта, щоб забезпечити безсумнівне повернення тіла і видатків по кредиту. В сучасних умовах найчастіше відбувається диференціація з банківських продуктів. А для клієнта суттєво важливішою є диференціація щодо його можливостей, врахування фінансового стану, перспектив розвитку, а це означає індивідуальний підхід до роботи з кожним клієнтом, гнучкі умови кредитування.

Сьогодні найбільш ефективним підходом до кредитування юридичних осіб є клієнт-орієнтована модель на базі сегментного підходу. Усі підприємства різняться за розміром, відносяться до різних цільових груп і

функціонують у різних сферах економіки. Кожне має свої специфіки, які прямо впливають на переваги моделі кредитування. Клієнт-орієнтована модель передбачає системний аналіз клієнтів та безпосередньо націлена на задоволення потреб клієнта. Основними векторами діяльності банківської установи в кредитуванні виступає утримання старих клієнтів, поліпшення якості обслуговування та залучення нових клієнтів шляхом індивідуального підходу до позичальника [53].

Щодо методичних підходів та методик кредитування, то в сучасному банківництві виокремлюють істотні відмінності методик кредитування інвестиційних проєктів від методичних підходів у кредитуванні інноваційних проєктів, а саме:

- облік термінів кредитування інноваційних проєктів (окремі у часі на сертифікацію розробок нових видів продукції тощо);
- необхідність використання плаваючої процентної ставки внаслідок очікуваних перспектив подальшої співпраці по проєкту з позичальником і стадії реалізації інновації;
- необхідність в інноваційних проєктах прогнозування фінансового стану позичальника у майбутньому;
- поєднання різних видів позик залежно від специфіки проєкту;
- розрахунок ефективності інноваційного проєкту, його стійкості обов'язково на довгостроковий період;
- аналіз фахівцями банку специфіки й обґрунтованості науково-дослідницьких робіт [41].

У сучасному цифровому банкінгу технологія Big data являє собою комплекс інструментів та методик обробки як структурованих, так і неструктурованих даних з метою їх використання для конкретних завдань і цілей. Ця технологія дозволяє обробляти та впорядковувати різномірну інформацію. При цьому дані, що обробляються, характеризуються динамічністю, тобто обсяг даних постійно зростає, вони якісно змінюються. Проте основною перевагою застосування даної технології є висока швидкість

такої обробки, а це вирішальний чинник для кредитних компаній, тому що знижує витрати часу як клієнта, так і безпосередньо самого банку [66].

Також банки використовують великі дані для розуміння поведінки клієнтів, щоб дізнатися про їх переваги, про оцінку ведених нових банківських послуг, і для того, щоб зрозуміти яку послугу їм запропонувати. Водночас банки застосовують Big data для сегментації своїх клієнтів. Необхідно підкреслити, що у банків уже давно працює такий програмний механізм розміщення клієнта у свою базу, який відстежує використання ним певного продукту. Банк може мати доступну інформацію про прибуток підприємств-клієнтів банку, рівень закредитованості, частку витрат на окремі види товарів і послуг тощо. Банк, вивчаючи поведінку клієнта на ринку, його щомісячні витрати, відносить їх у ту чи іншу групу. Завдяки такій інформації банк пропонує йому найбільш підходящі банківські послуги, у тому числі вигідні умови щодо кредиту [66].

Сьогодні досліджуючи поведінку клієнтів, банки можуть прогнозувати банкрутство своїх клієнтів – підприємств, про що може свідчити різке та постійне зниження доходів компанії, яке унеможливить виплату кредиту або на підставі поведінки клієнта ця технологія підказує, чи варто йому видавати кредит чи ні – і це при мінімумі часу. Саме тому сьогодні стало можливим онлайн кредитування, яке здійснюється з максимальною швидкістю та зручністю для клієнтів. Ще одна важлива функція даної технології – виявлення та недопущення значно ризикованих угод, запобігання виведенню капіталу. Завдяки Big data відбувається протидія фінансуванню тероризму, саме за допомогою аналізу поведінки клієнта та про проведені ним банківської операції. Ще однією сферою застосування Big data є ризик-менеджмент. Особливі дані про клієнтів, наприклад, їх кредитні історії, поведінкова специфіка успішно застосовуються для оцінки, наприклад, того ж самого кредитного ризику [57].

Ще однією метою аналізу Big data про клієнтів – це надання персоналізованих пропозицій банку своїм клієнтам. наприклад, у США більше

половини банків застосовують у своїй практиці великі дані саме для залучення нових клієнтів, вдосконалення відносин з ними та підтримання лояльних комунікацій зі старими. За даними Forrester, майже 50% клієнтів банків і страхових компаній мають намір взяти нову позику, створити новий вид депозиту, реалізувати конкретну персональну пропозицію [54]. Крім того, аналіз даних про клієнтів дає можливість вловити тренди на пануючому ринку та випустити саме ті продукти, які будуть мати високий попит.

3.2. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки кредитних ризиків АТ КБ «ПриватБанк»

У функціонуванні банківського сектору завжди присутній кредитний ризик. Сьогодні кредитний ризик має ознаки системної проблеми банківського сектору, яка вимагає розвитку інструментів мінімізації кредитних ризиків на макро- та мікро рівні. На макрорівні як контроль, так і мінімізація кредитного ризику банківських установ має два підходи: проактивний та реактивний (рис. 3.1).

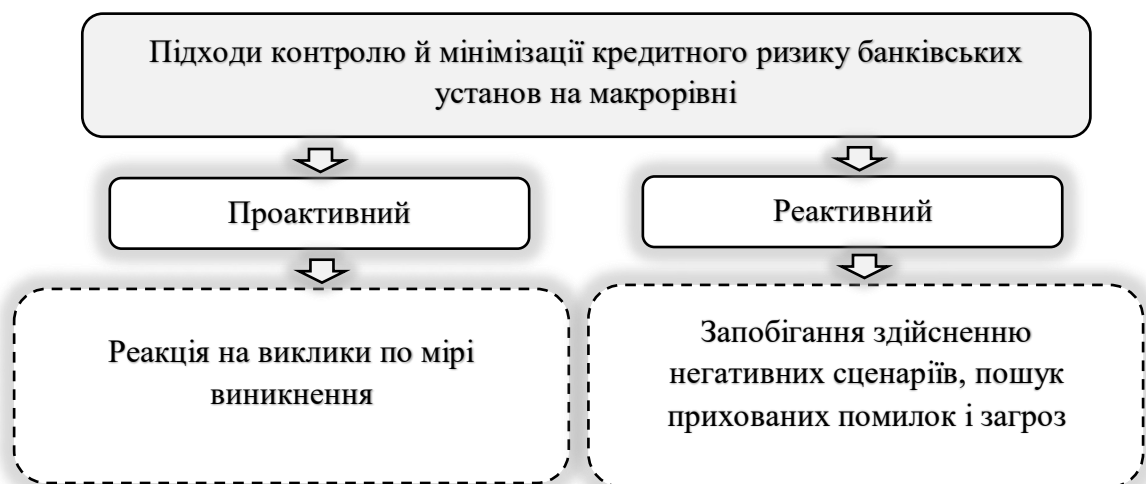

Рис. 3.1 Підходи контролю й мінімізації кредитного ризику банківських установ на макрорівні

Джерело: розроблено авторкою із використанням джерела [68]

Проактивний підхід контролю й мінімізації кредитного ризику банківських установ ґрунтується на розумінні того, що ключовими аспектами регулювання виступають законодавчі норми. В банківському нагляді з боку Центрального банку встановлення нормативів як певних, визначених обмежень на окремі банківські операції здійснюються через розробку розрахункових коефіцієнтів для всього банківського сектору держави. Ще один напрям регулювання кредитних ризиків на макрорівні – це розробка регулятором правових норм щодо проблемної заборгованості, по-іншому «ліквідації наслідків». Тобто мається на увазі, що банк, як суб'єкт управління кредитним ризиком, діє згідно з наявною ситуацією та не має можливості випереджувати її. В цьому сенсі реактивний характер контролю й мінімізації кредитного ризику банків є більш результативним. Реактивний підхід у здійсненні контролю й мінімізації кредитного ризику банківських установ у свою чергу реалізується шляхом побудови єдиного інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління кредитними ризиками банків.

В Україні сьогодні ринок фінансово-інформаційних послуг та відповідної аналітики представлений незначною кількістю учасників, які є приватними структурами (кредитні бюро, кредитно-рейтингові, консалтингові агентства) та по суті не несуть відповідальності за достовірність своєї інформації. Як свідчить європейський досвід, головну роль у лібералізації та зростанні рівня транспарентної фінансової інформації відіграють держава та Центральний банк за активної підтримки комерційних банків, адже саме вони потребують запроваджених заходів, які сприяють мінімізації кредитних ризиків.

Головну роль у цьому має відігравати Фінансово-інформаційний центр як суб'єкт системного збору, обробки й аналізу інформації про всіх позичальників. В Україні за умов правової підтримки НБУ також можливе його створення. Державні фінансово-інформаційні агентства функціонують у багатьох європейських країнах на базі їхніх Центральних банків (наприклад у Франції та Німеччині), а їх основне завдання якраз і полягає у зборі

статистичної інформації та пошуку рішень щодо мінімізації наслідків негативних явищ в економіці. Досвід Банку Франції говорить про високу результативність та ефективність прийнятого рішення про створення цілісної державної бази даних фінансової інформації FIBEN, яка здійснює збір фінансової інформації від великої кількості юридичних і фізичних осіб в цілому по всій країні, її подальшу систематизацію, аналіз і надання на базі аналітичної інформації необхідних інформаційних послуг банкам. У даному випадку в особі Національного банку Франції держава по суті гарантує якість і достовірність інформації, а безумовною перевагою для банків виступає можливість одержати усю необхідну та важливу інформацію про потенційного позичальника виключно від однієї установи [63].

Зарубіжний досвід також свідчить про важливість бюро кредитних історій, які тісно комунікують з аудиторськими компаніями, судами, спеціальними державними базами даних. На жаль, українські бюро кредитних історій мають суттєво обмежений доступ до державних баз даних, і це ускладнює процедуру збору інформації, обмежує її повноту, тобто свідчить про недостатні масштаби інформаційної бази, якою володіють бюро кредитних історій. У Франції діє практика обов'язкової акумуляції кредитних історій у Центральному банку країни, а кредитні бюро діють як його структурні підрозділи. Проте в окремих європейських країнах кредитні бюро функціонують у вигляді приватних фірм, які належать консорціуму кредиторів [63].

На кредитному ринку існує так звана інформаційна асиметрія в рамках якої кредитор не має достатньої й достовірної інформації про потенційного позичальника, а сам позичальник добровільно, як правило, не відкриває історію свого попереднього досвіду кредитних операцій. Розбудова Фінансово-інформаційного центру в Україні, під егідою НБУ, сприятиме зменшенню асиметрії інформації, зростанню конкуренції між банками задля кредитування більш надійних позичальників, а також збільшить можливості пропозицій кредитних послуг новим клієнтам. Якщо все більше інформації

консолідує Фінансово-інформаційний центр, якщо більшою буде його аналітична база, то більш повними і достовірними будуть розрахунки кредитних рейтингів, то тим самим він допоможе комерційним банкам приймати виважені рішення стосовно надання кредитів і, безумовно, зменшить ймовірність виникнення кредитного ризику.

На внутрішньобанківському рівні суттєво важлива взаємодія кредитного підрозділу з іншими структурами банку, які приймають участь в організації кредитного процесу, а саме: з відділом з управління ризиками, юридичним відділом, службою безпеки банку та іншими підрозділами, які забезпечують технологічно кредитний процес, а також взаємодія всіх цих структурних одиниць з підрозділом по роботі з проблемною заборгованістю. Взаємодія цих підрозділів є постійною, особливо в аналізі кредитоспроможності позичальника та підготовці кредитного договору. Співробітники кредитного відділу постійно відслідковують параметри кредитного ризику, здійснюють моніторинг якості наданих позик, дотримання дисципліни в процесі погашення заборгованості, спостерігають будь-які зміни у фінансово-економічній, виробничій діяльності підприємства, беручи до уваги також публікації в ЗМІ, думки партнерів, конкурентів та інших контрагентів позичальника комунікуючи при цьому як між собою, так і за необхідності з відділом по роботі з проблемною заборгованістю.

В Україні діє єдина інформаційна база Центрального банку – Кредитний реєстр НБУ, основним завданням якого є проведення моніторингу концентрації кредитного ризику, і в першу чергу, посилення моніторингу великих бізнес-груп, тобто інсайдерів, пов'язаних із власниками банків, а також зменшення частки проблемних кредитів [45].

Комерційні банки в Україні отримують необхідну інформацію часто звертаючись до бюро кредитних історій. Проте сьогодні є проблема конфлікту інтересів в діяльності бюро кредитних історій. Суть її полягає в тому, що в Україні бюро кредитних історій діють, як правило, окремо, не мають спільної бази даних, і таким чином між ними не здійснюється обмін інформацією, а

маленькі приватні бюро кредитних історій, які були створені за ініціативою самих банків, обслуговують виключно інтереси своїх власників. Саме тому необхідний Фінансово-інформаційний центр, який би формував інтегровану оцінку про стан потенційного позичальника завдяки комплексній оцінці його фінансово-господарської діяльності, платоспроможності, а також оцінки його кредитної історії. Така база даних формується завдяки інформації від підприємств, банків, кредитних бюро та інших джерел. Зібрана таким чином інформація має різноманітний характер: описовий, наприклад, включає найменування, код виду діяльності, адресу місцезнаходження підприємства, фінансову та бухгалтерську звітність, дані про керівників, асоційованих осіб, про участь в капіталі тощо. Зібрана таким Фінансово-інформаційним центром інформація має бути закритою та не може використовуватися як за нецільовим призначенням, так і взагалі розголошуватися. Інформація, яку остаточно оцінили експерти надходить банкам як свого роду рекомендації, інструкції та методики, забезпечуючи при цьому підтримку прийняття управлінських рішень про надання кредиту й оцінки кредитоспроможності підприємства-позичальника.

Таким чином, формування єдиної системи обміну фінансовою інформацією між учасниками кредитного процесу в економіці зробить більш прозорим процес кредитування та мінімізує кредитні ризики банків завдяки отриманню детальної інформації про потенційних та існуючих позичальників, оцінку ймовірних фінансових ризиків при наданні позик, зниження ризиків шахрайства та зловживань.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного, аналітичного й практичного аналізу механізму банківського кредитування підприємств в Україні зроблено наступні висновки.

Банківський кредит як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами підприємства в найбільшій мірі стимулює економічний розвиток суспільства. Головною ланкою кредитних відносин виступає саме банківська система, яка і здійснює кредитну діяльність в економіці. В науці та фаховій літературі є декілька основних підходів до трактування сутності кредиту. Більшість фахівців визначають кредит як позику в грошовій (переважно) або в натуральній формі, яка надається на умовах строковості, поверненості, платності, диференційованості. Систематизація теоретичних підходів до визначення поняття «кредит» свідчить що останній розглядають або як вид суспільних відносин, або як економічну категорію, або як фінансову послугу чи рух вартості. Розподіл кредиту за видами та формами є дуже широким, при цьому кожен з видів кредиту визначається спільною сутнісною основою тобто як позика.

Банківський кредит виступає найбільш поширеним різновидом кредитування. Відповідно Закону України «Про банківську діяльність» визначено, що: «Банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошових коштів, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми». Банки та підприємства виступають двома головними суб'єктами банківського кредитування як відповідно кредитор і позичальник.

Механізм банківського кредитування регулюється Національним банком України, який по можливості повинен створювати умови для більш

вільного доступу підприємств до кредитних ресурсів, застосування сучасних цифрових технологій та інструментів кредитування підприємств.

Банківське кредитування підприємств ґрунтується на дотриманні ряду визначальних принципів. Серед основних з них виступають: принципи строковості, поверненості, платності. Залежно від умов кредитування до їхнього числа також включають принципи диференційованості, забезпеченості, цільового використання тощо. При цьому різні по характеристикам економічні системи дають різну пріоритетність принципів кредитування, хоча це скоріше залежить від форми власності.

Найважливішим виступає принцип платності кредиту, який означає, що юридична особа-позичальник повинна внести до банку окрему плату за тимчасово взяті (позичені) у нього для своїх потреб грошові кошти. Як правило, плата за кредит встановлюється ринком на основі регулюючих ставок Центрального банку. Поверненість і строковість є вихідними в системі банківського кредитування, оскільки визначаються самою суттю кредиту. Диференційованість кредитування означає, що банки до різних клієнтів застосовують різні підходи у кредитних відносинах. Серед специфічних принципів банківського кредитування підприємств виокремлюють принципи фінансової автономії, рентабельності, ефективності, комплексності, пріоритетності, гарантування тощо.

Спроможності контролю банків над підприємствами, які вони кредитують, або, навпаки, підприємств над банками, залишаються дискусійними внаслідок різних організаційно-економічних взаємовідносин між банками та підприємствами в структурі окремих фінансових корпорацій, або так званих фінансово-промислових груп. Специфіка здійснення процесу банківського кредитування підприємств в Україні означає, що в технологіях банківського кредитування, в етапах кредитного процесу, у взаємодіях банку та підприємства виникають специфічні моменти, які визначаються, в першу чергу, специфікою банків та кредитних проєктів з боку підприємств, які вони фінансують.

Ефективність надання позик банками підприємствам безпосередньо залежить від якісної структуризації самого процесу банківського кредитування, наскільки чітко сформовані завдання основних етапів цього процесу та функції банківського персоналу. Безумовно, при взаємодії банків і підприємств надважливими є оцінка кредитоспроможності позичальника, всебічний аналіз його фінансового стану, оцінка конкурентоспроможності та інших параметрів, які характеризують ринкову позицію та фінансові можливості підприємства.

На різних етапах банківського кредитування здійснюються попередній та наступні переговори, аналізуються необхідні документи, оцінюється підприємство та його кредитний портфель, визначаються головні параметри позики, підписується кредитний договір та кінцево супроводжується повернення кредиту та сплата відсотків. У рамках цих етапів банківська установа здійснює різноманітні процедури, які визначаються як кредитною політикою цієї установи, так і існуючими ринковими умовами. Таким чином, процес банківського кредитування включає в себе комплекс взаємозв'язків підприємства-позичальника та банку з приводу здійснення кредитної операції. Якраз від правильної організації процесу банківського кредитування та відповідного розподілу повноважень між службами та підрозділами банківської установи, залежить, насамперед, ефективність прийняття рішення щодо кредитного проєкту, яке буде сприяти мінімізації ризиків кредитної діяльності банку в цілому.

Протягом 2018-2022 років банківська система зазнала певної реструктуризації. З ринку було виведено 10 комерційних банків і це позитивно вплинуло на банківський сектор з позиції його якості та фінансової стійкості. Серед банківських операцій в Україні домінують саме кредитні операції, які і реалізують головну функціональну роль банків в економіці. За аналізований період сумарний обсяг наданих кредитів зменшився, а середньозважена відсоткова ставка хоча з початку зменшилась, проте під впливом нової облікової ставки НБУ почала зростати.

У структурі наданих кредитів основна частка припадає на нефінансові корпорації, а інші сектори економіки мали нестійку динаміку кредитування. Залежно від валюти і строків погашення в сумарному кредитному портфелі банківської системи України завжди домінують кредити в національній валюті, а також кредити терміном до одного року. Лідером по кредитуванню підприємств серед банків залишаються найбільші за активами комерційні системні банки, абсолютним лідером серед яких є державний ПриватБанк. Серед проблем кредитування банками підприємств необхідно виокремити нестабільність економічних, політичних, фінансових ситуацій, які склалися в країні, недосконалу нормативно-правову базу, високі кредитні відсотки, значні ризики, а звідси й значна обережність банків у кредитному процесі. Водночас сьогодні банки стараються долати існуючі перешкоди.

АТ КБ «ПриватБанк» здійснює кредитне обслуговування юридичних осіб переважно у сфері МСБ. У великому корпоративному бізнесі позики надаються виключно вибірково. Банком розроблені критерії віднесення клієнтів до певної групи, і по кожній групі розроблені стандарти кредитування. Серед основних кредитних продуктів АТ КБ «ПриватБанку» для підприємств виступають кредити в поточну діяльність (овердрафт, торгове фінансування, кредити на поповнення обігових коштів тощо) та інвестиційне фінансування у формі інвестиційного кредиту або фінансового лізингу.

АТ КБ «ПриватБанк» надає позики підприємствам різних видів економічної діяльності, серед яких домінують кредитування оптової та роздрібною торгівлі, виробництво споживчих товарів, сільське господарство та пов'язані з ним галузі.

Кредитний процес в АТ КБ «ПриватБанк» складається з окремих етапів, які є стандартними для процесу кредитування. Водночас, якщо з'являються кредити підвищеного ризику, то вони вилучаються зі стандартного кредитного процесу та контролюються за іншими правилами та нормами. В Банку виокремлюється спеціальний кредитний портфель в якому знаходяться кредитна та фінансова заборгованість за фінансовим лізингом, який протягом

2018-2022 рр. постійно скорочувався. Інший кредитний портфель також скорочувався по юридичним особам, хоча по фізичним особам спостерігалася позитивна динаміка.

АТ КБ «ПриватБанк» надає позики переважно роздрібному бізнесу. Концентрація кредитного портфеля в банку є незначною (10 найбільших клієнтів мають сумарні позики в розмірі 3% від усього портфеля банку). Корпоративний бізнес має певну кредитну підтримку в незначних розмірах і по чітко визначеним критеріям. Резерви підвищення ефективності кредитування діяльності АТ КБ «ПриватБанк» знаходяться як в макросередовищі та в регуляторній діяльності НБУ, так і в самому банку, в його корпоративному управлінні.

Відновлення та оздоровлення економіки країни після війни, а також заходи НБУ по стимулюванню кредитної активності банків будуть працювати на зростання такої ефективності. Щоб очистити баланси банків від непрацюючих кредитів бажано створити або окремий санаційний банк, або державну компанію з управління проблемними активами. Для подальшого оздоровлення банківської системи НБУ повинен виводити з ринку наявні неплатоспроможні банки, які не виконують нормативи та не генерують прибутки. Необхідно також створити механізм фінансування системних надійних банків, щоб останні розширили обсяги кредитування реальної економіки. При необхідності треба продовжити реформування державних банків та їх подальшу часткову або повну приватизацію. АТ КБ «ПриватБанк» також має розширяти процес надання кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%», по якій сьогодні він є лідером в країні.

У процесі аналізу були виявлені резерви підвищення ефективності кредитної діяльності банку такі як вдосконалення корпоративного управління банку, побудова і підтримка стабільної операційної платформи, стабільної ІТ-структури бізнесу, зменшення ризиків, вирішення питання проблемних активів банку тощо.

Сьогодні АТ КБ «ПриватБанк» має спрямовувати свою діяльність на надання позик задля фінансування прибуткових проєктів, на підвищення якості кредитного портфеля банку, на розвиток довгострокових відносин з клієнтами, на формування необхідних параметрів фінансової стійкості банку. Досягти таких цілей «ПриватБанк» може за допомогою висококваліфікованого персоналу, який би формував і забезпечував високу якість кредитного портфеля банку.

Перехід банківських сервісів у цифровий простір є сьогодні панівним трендом і формує нові ризики для банків. Саме тому важливою є модернізація механізму банківського кредитування підприємств у нових цифрових умовах задля підвищення ефективності використання завжди обмежених кредитних ресурсів банку. В рамках такої модернізації банки вирішують нові завдання застосовуючи сучасні методи та моделі механізму кредитування. Серед таких моделей виокремлюють клієнт-орієнтовану та економіко-математичні, а також методи, які дозволяють застосовувати технології штучного інтелекту та Big Data («великих даних»). Безумовно, рушійною силою інноваційного розвитку механізму кредитування в банках є самі клієнти, які вимогами та побажаннями стимулюють банки до нових підходів до кредитування.

У сучасних умовах банківництво застосовує чотири основні моделі кредитування: клієнт-орієнтовану, продукт-орієнтовану, соціально-орієнтовану та ризик-орієнтовану моделі. Кожна з цих моделей має свою специфіку при кредитуванні підприємств. Проте домінуючою є клієнт-орієнтована модель, яка передбачає комплексний аналіз клієнтів. Вона працює як на утримання старих клієнтів, так і на залучення нових шляхом індивідуального підходу до кожного позичальника.

У методиках кредитування існують суттєві відмінності у кредитуванні інвестиційного та інноваційного проєктів. Суттєво важливою та надзвичайно ефективною в сучасному цифровому банкінгу виступає технологія Big Data, яку застосовують в багатьох цілях як при кредитних, так і при депозитних операціях банків. Ця технологія дозволяє аналізувати поведінку клієнтів,

прогнозувати її щодо лій на фінансових ринках, а отже, і допомагає банкам більш ефективно співпрацювати з клієнтами.

У сучасних умовах кредитний ризик має ознаки системної проблеми банківництва, а тому вимагає розвитку інструментів його мінімізації на макрота мікрорівнях. Така мінімізація кредитних ризиків вимагає їх правильної оцінки, а отже, і необхідного інформаційно-аналітичного забезпечення. На макрорівні банки реалізують два підходи у мінімізації кредитних ризиків: проактивний та реактивний. Саме реактивний підхід вимагає побудови єдиного інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління кредитними ризиками банків. Український ринок фінансово-інформаційних послуг та відповідної аналітики сьогодні є нерозвинутим, має незначну кількість учасників у вигляді кредитних бюро, кредитних рейтингових та консалтингових агентств, які не несуть відповідальність за достовірність своєї інформації, її низьку якість.

На вітчизняному ринку по аналогії з розвинутими країнами ЄС головну роль в цій сфері повинен відігравати Фінансово-інформаційний центр як суб'єкт системного збору, обробки, зберігання й аналізу інформації про всіх позичальників та її надання банкам. Такі державні фінансово-інформаційні агентства функціонують на базі центральних банків багатьох європейських країн.

Важливою також є наявність розвинутої мережі кредитних бюро, які тісно комунікують з аудиторськими компаніями, судами, спеціальними державними базами даних тощо. В Україні незначні масштаби інформаційної бази якою володіють бюро кредитних історій. Чим більше інформацію консолідує Фінансово-інформаційний центр, тим більше є її аналітична база, більш точні кредитні рейтинги, а тому комерційні банки на базі такої інформації приймають більш виважені рішення щодо надання кредитів.

На внутрішньобанківському рівні суттєво важлива взаємодія кредитного підрозділу з іншими структурами банку, які приймають участь в організації

кредитного процесу. Взаємодія цих підрозділів є постійною у тому числі і при моніторингу наданих позик.

В Україні діє єдина інформаційна база Центрального банку – кредитний реєстр НБУ, проте він в неповній мірі виконує свої завдання внаслідок неповноти тої інформації, яку він надає комерційним банкам. Також Україні необхідна розбудова єдиної системи обміну фінансової інформації між учасниками кредитного ринку, яка і дозволить мінімізувати кредитні ризики банків завдяки отриманню детальної інформації про існуючих і потенційних позичальників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Валенцева Н. І. Закони і закономірності розвитку кредиту. *Банківські послуги*. 2016. № 12. С. 2-9.
2. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. URL : https://pidru4niki.com/1584072015608/bankivska_sprava/bankivski_operatsiyi
3. Ведернікова С. В. Удосконалення кредитних відносин між банками та підприємствами. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 75-78.
4. Версаль Н. І. Теорія кредиту : навчальний посібник. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 483 с.
5. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. / за ред. д. е. н., проф. С. К. Реверчука. Київ : Вид-во «Атіка», 2016. 355 с.
6. Волкова Н. І., Віньгора Д. С. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання. *Modern Economics*. 2020. № 23(2021). С. 37-43.
7. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617>.
8. Герасименко А. В. Банківське кредитування підприємств : економічна сутність та принципи реалізації. *Вісник університету банківської справи*. 2021. № 2(41). С. 40-48.
9. Гладких Д. М. Пріоритети активізації банківського кредитування в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-08/bankivske-kredytuvannya-1_0.pdf.
10. Гроші та кредит : підручник / за ред. Б. С. Івасіва. Тернопіль : Карт-бланш, 2009. 510 с.
11. Грошово-кредитна статистика. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sectorfinancial#1ms>.
12. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях : навч. посібник / за ред. Б. П. Луціва. 2-ге вид., перероб. Тернопіль : Карт-бланш, 2000. 225 с.

- 13.Гудзь О. Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва : сучасні тенденції та особливості. К. : ННЦ «ІАЕ», 2005. 170 с.
- 14.Данилишин Б. Що стримує зростання кредитування в Україні? URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/shcho-strymuje-zrostannyakredytuvannyav-ukrayini>.
- 15.Демківський А. В. Гроші та кредит : підручник. К. : ДАКОР, 2007. 528 с.
- 16.Демчук Н. І., Довгаль О. В., Владика Ю. П. Банківські операції : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2017. 460 с.
- 17.Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Саблук П. Т., Скупий В. М. Фінансовий словник-довідник. К. : ІАЕ УААН, 2003. 555 с.
- 18.Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- 19.Дзюблюк О. В. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 3 (60). С. 8-25.
- 20.Довгань Л. В. Проблеми банківського кредитування в Україні. Сучасний стан та перспективи розвитку науки. 2020. Т. 1. С. 132-133.
- 21.Закон України «Про банк і банківську діяльність» від 07.12.2000. № 2121-III (редакція 17.04.2022 р.). URL : https://protocol.ua/ua/pro_banki_i_bankivsku_diyalnist/.
- 22.Закон України «Про Національний банк України». URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
- 23.Забчук Г. М. Активізація банківського кредитування реального сектору економіки як передумова відновлення економічного зростання. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2018. Т. 28. № 1. С. 172-177.
- 24.Зверяков М. І. Жердецька Л. В. Банківський та реальний сектори економіки України : оцінка взаємозв'язків і детермінант розвитку. *Економіка України*. 2019. № 10 (671). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2019_10_4.
- 25.Звіт НБУ про фінансову стабільність. Грудень 2021 року. URL : <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>.

26. Зінченко О. А., Бондаренко Л. А. Приватбанк на кредитному ринку України. Ефективна економіка. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7248>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.9.4.
27. Єзангіна І. Є., Жиліна В. І., Самошкіна М. В. Роль кэптивних фінансових структур в грошових потоках сучасного бізнесу. URL : <https://ies.unitechmo.ru/files/upload/publications/15789/c4bfe64e91cdb2670b9ca8357d8e33eb.pdf>.
28. Іршак О. С, Лещук І. Я. Сучасний стан кредитної діяльності банків та її вплив на розвиток реального сектору економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 34. С. 145-149.
29. Ісаян А. М., Сословський В. Г. Банківське кредитування підприємств АПК в умовах невизначеності : монографія. Харків : ФОП Здоровий Я. А., 2017. 217 с.
30. Козлов В. П. Удосконалення механізму банківського кредитування в Україні на основі клієнт-орієнтованої моделі. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/-article/view/1041>.
31. Козлов В. П., Даниш О. О. Кількісна оцінка структури кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк». *Економіка, фінанси, облік, управління та право: проблеми, тенденції, досягнення: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Полтава, 9 листопада 2022 р.). Полтава : ЦФЕНД, 2022. Ч. 2. С. 21-23.
32. Колобов Ю. В., Арбузов С. Г., Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківська енциклопедія. К. : Знання, 2011. 504 с.
33. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. № 3(45). С. 176-183.
34. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посібник. К. : Знання, 2011. 216 с.

35. Лиса Н. В. Принципи банківського кредитування. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2016. Вип. 89(2). С. 53-61.
36. Малахова О. Кредитна угода як основа ефективної взаємодії банків з позичальниками. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2011. № 16. С. 165-173.
37. Маслова А. Ю. Системний підхід до визначення особливостей кредитної діяльності банків у сучасних умовах економічного розвитку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2016. № 1 (10). С. 197-201.
38. Мороз А. М., Савлук М. І. та ін. Банківські операції : підручник / за ред. д.е.н, проф. А. М. Мороза. К. : КНЕУ, 2000. 384 с.
39. Мульська О., Руцишин Н. Удосконалення механізму банківського кредитування у контексті регулювання фінансово-економічних дисбалансів в Україні. *Світ фінансів*. 2020. Вип. 4 (65). С. 168-182.
40. Огляд банківського сектору. Грудень 2021 року. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_202111.pdf?v=4.
41. Онищенко Ю. Г. Банківська діяльність в умовах розвитку цифрових технологій. *Вісник ОНУ ім. І. Мечникова*. 2021. Т. 23. Вип. 8(73). С. 160-165.
42. Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. Економічний словник. К.: Кондор, 2016. 358 с.
43. Офіційний сайт Міністерства Фінансів. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2022/>.
44. Офіційний сайт Національного банку України. *Статистика фінансового сектору*. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
45. Офіційний сайт Національного банку України. Усі банки України надають інформацію до Кредитного реєстру Національного банку. URL :

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/usi-banki-ukrayini-nadayut-informatsiyu-do-kreditnogo-reyestru-naconalnogo-banku>.

46. Пасінович І. І., Дмитрук В. О. Кредитування реального сектору економіки регіону: стан, проблеми, перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 42-49.
47. Петрушко Р. Я. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20. Ч. 2. С. 166-10.
48. Положення Національного банку України «Про кредитування» за станом на 28 верес. 1995 р. №246. *Українська інвестиційна газета*. 2003.05.19.
49. Положення про кредитну політику АТ КБ «Приватбанк». URL : https://static.privatbank.ua/files/credit-politic-new_14052019.pdf.
50. Поляк Н.П. Банківське кредитування : сучасний стан та проблеми сьогодення. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : економічні науки*. 2017. № 2. С. 201-207.
51. Потійко Ю. Ще раз про кредити. *Вісник НБУ*. 2017. № 12. С. 47-48.
52. Про активізацію кредитування в Україні : Рішення Ради НБУ від 13 грудня 2017 року № 59-рд / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr059500-21>.
53. Редька С. І. Клієнто-орієнтованість як головна складова сучасної інноваційної стратегії комерційного банку на ринку банківських послуг України. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 1(56). С. 313-317.
54. Руйнівні сили вимагають сміливих рішень: прогноз Forrester. URL : <https://www.imena.ua/blog/forrester-forecast-for-2022/>.
55. Савлук М. І., Мороз А. М. Гроші та кредит : підручник / за наук. ред. М. І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2017. 589 с.
56. Сегеда Л. М. Відновлення банківського кредитування реального сектору засобами грошово-кредитної політики як ключовий фактор розвитку

- національної економіки. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. Вип. № 10 (671). С. 135-141.
57. Соколова А. М. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 4 (95). С. 67-74.
58. Стратегія розвитку банку до 2024 року. URL : <https://privatbank.ua/about>.
59. Томашук І. О. Теоретичні аспекти сутності банківського кредиту та особливості кредитних відносин в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2021. № 5. С. 101-112.
60. Трач С. С. Банківське кредитування в Україні : вітчизняний та міжнародний досвід США й Великобританії. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream-/123456789/678/1/22.pdf>.
61. Фінансова енциклопедія / за заг. ред. О. П. Орлюк. К. : Юрінком Інтер, 2014. 472 с.
62. Фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк». URL : https://static.privatbank.ua/-files/doc2_09092022.pdf.
63. Французька кредитна система. *Банківська справа*. URL : <http://osvita.dream.net.ua/vnz/reports/bank/21051/>.
64. Чехова І. В. Економічна сутність формування ринку кредитних ресурсів. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/DtR/ep/2010_1/files-/EC110_44.pdf.
65. Чухно А. А. Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики. *Фінанси України*. 2007. №1 . С. 3-16.
66. Що таке Big data : як їх використовує бізнес? URL : <https://www.intelias.ua/blog/big-data-in-business-cases>.
67. Chubaj V., Tesak O. Financial relationships between commercial banks and industrial enterprises: the principles of organizing and risks. *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska Lublin-Polonia*. 2013. Vol. XLVII, 4. P. 15-24.

- 68.Hahn L. Albert. Economic theory of bank credit. Oxford University Press, 2015. 240 p.
- 69.Granstone R. Principles of Banking Law. Edition 2. Great Britain, Norfolk : Biddies Ltd, King's Lynn, 2002. 470 p. URL : <https://www.modares.ac.ir/uploads/En-Law.Book.3.pdf>.
- 70.Shull B. The separation of banking and commerce in the United States: an examination of principal issues. Washington, D.C., U.S. : Office of the Comptroller of the Currency, 1999. URL : <http://link.library.in.gov/portal/The-separation-of-banking-and-commerce-in-the/A-T34x0yIKk>.